תלמוד בבלי · אחרונים · חידושי רבי עקיבא איגר · סדר מועד

חידושי רבי עקיבא איגר על מסכת פסחים

רבי עקיבא איגר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חידושי רבי עקיבא איגר על מסכת פסחים

רבי עקיבא איגר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חידושי-רבי-עקיבא-איגר-על-מסכת-פסחים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ה. 4
דף ה: 5
דף ט. 6
דף טז. 6
דף יז: 7
דף כא: 7
דף כב. 10
דף כג. 13
דף כג: 14
דף כד: 14
דף כז: 18
דף כח. 18
דף כח: 18
דף כט: 18
דף ל. 27
דף לא. 27
דף לב. 28
דף לג: 29
דף לד. 29
דף לו: 29
דף לח. 30
דף מג. 31
דף מו. 32
דף מו: 32
דף מח. 32
דף נב: 32
דף נו: 33
דף נט: 33
דף סב. 34
דף סב: 34
דף סג: 34
דף סד. 35
דף סה. 36
דף סו: 36
דף סט. 36
דף עג: 37
דף עד. 37
דף עה. 37
דף עו. 38
דף עז. 38
דף עז: 38
דף עח: 39
דף עט. 39
דף פ: 40
דף פא: 40
דף פב: 40
דף פג. 40
דף צא. 41
דף צב. 41
דף צג: 42
דף צח. 42
דף ק. 42
דף קב. 42
דף קו. 43

דף ה.

תד"ה ואומר וכו' ומאן דשרי שרי מלד'. דבריהם צריכים ביאור דמצינו (ביצה דף יט) דרשב"א סבר דעולת נדבה אינה קריבה ושלמי נדבה קריבין ע"ש. א"כ ע"כ דנדבה לא נפקא מריבוי לד' דא"כ אף עולת נדבה בכלל כמו דמרבי' עולת ראיה. אע"כ דלא מרבי' מלד' רק קבוע לה זמן דומי' דוחגותם. והא דשלמי נדבה קריבי' ע"כ מסברא דמקרי צורך הדיוט כיון דהבעלים אוכלים ממנו. ולא ס"ל דכהנים משלחן גבוה זכו. וא"כ איך כתבו בפשיטות דמאן דשרי שרי מלד'. אף דמצינו ג"כ (ביצה דף כ ע"ב) דאבא שאול סבר נו"נ קריבים ביו"ט והיינו אף עולת נדבה (מדלא השיבו ב"ש עולת נדבה יוכיח. וכ"כ המהר"ם שיף שם) ולדידי' שפיר י"ל דמרבי' מלד'. מ"מ הרי מוכח דרשב"א ס"ל מסברא דשלמי נדבה קריבים ביו"ט. ולאו מלתא דפסיקא הוא לומר משלחן גבוה זכו. ובתוס' משמע דכ"ע ס"ל הכי. ונראה דכוונת תוס' אינו דכ"ע סברי הכי אלא דבאו לתרץ דלא יקשה לפי תירוצם אמאי לא קאמר הש"ס ש"מ ד' דהא מוכח דרע"ק סבר נו"נ אין קריבי' ביו"ט. ולזה באו לומר ומאן דשרי שרי מלד' היינו דאיכא דמאן דמתיר מקרא לד' כנלענ"ד כוונתם אף דלשונם אינו מדוקדק כ"כ לפ"ז.

אך באמת תמוה לי דהא בסוגיא דשבת (דף קיד ע"א) ורע"ק סבר נו"נ אין קריבים ביו"ט. הרי מוכח דסבר עכ"פ דעולת נדבה אין קריבי' ביו"ט וע"כ דלא דריש מלד', וא"כ ממילא מדברי רע"ק דשמעתין דסבר גם שלמי נדבה אין קריבים ביו"ט כיון דע"כ סבר כהנים משלחן גבוה זכו. וא"כ עדיין הוי מצי הש"ס לומר ש"מ ד'. דש"מ דשלמי נדבה אין קריבים לאפוקי מסברת רשב"א הנ"ל. וצריכים לדחוק כיון דעכ"פ מהך דהכא לא מוכח. דהא י"ל דדריש לד' ומוכח רק מהצטרפות דברי רע"ק דשבת לכך לא קאמר ש"מ ד'. ובדברינו מיושב ג"כ מה דקשה לכאורה עוד אמאי לא קאמרי תוס' בקיצור דמאן דשרי משום דס"ל דאמרי' מתוך והוי צורך קצת דלא יהא שלחנך. אבל רע"ק דלא סבר מתוך מש"ה נו"נ אין קריבים ביו"ט. ולפמ"ש א"צ לזה דכל עיקר כוונתם ליישב אמאי דלא קאמר הש"ס עוד ש"מ דרע"ק ש"מ ד'. וא"כ אינו מספיק בסברת מתוך. דהרי להרשב"א דסבר עולת נדבה ע"כ דלא שרי מטעם מתוך ואעפ"כ שלמי נדבה קריבים ביו"ט. וע"כ דמקרי לצורך הדיוט. וא"כ לרע"ק דלא סבר מתוך וגם לא סבר דהוי צורך הדיוט מוכח דסבר שלמי נדבה אין קריבים ביו"ט. והו"ל להש"ס לומר ש"מ דסבר ש"נ אין קריבים ביו"ט. ולזה באו לומר דשרי מלד'. וא"כ ליכא ש"מ. דדלמא גם רע"ק סבר דנו"נ קריבים ביו"ט מקרא דלד'. והוא נכון בעזה"י לענ"ד.

והנה על תירוצם א' קשה לי במה שתירצו דקרא מיירי אף במי שא"צ לגחלתו. הא מ"מ

מדאורייתא שרי משום הואיל דמקלעי אורחים. ויצטרכו לבשל או לאפות בגחלים. ואם נימא דרע"ק סבר דלא אמרי' הואיל א"כ נימא ש"מ ד'. דש"מ דסבר דל"א הואיל. ודוק:

בחדושי הרשב"א הקשה ג"כ קושית תוס' ד"ה אא"כ ראויין דמה מהני ראויין לב"ש הא לית ליה מתוך וסיים הרשב"א וכ"ש דלית להו הואיל. ובודאי גם כוונת תוס' כך דבלא"ה אין כאן מקום לקושייתם.

לפ"ז תמוה לי דהא רע"ק בפ"ק דפסחים ס"ל דל"א מתוך. א"כ לא סבר ג"כ הואיל. ובלא"ה מוכח כן לתירוצם א' בתוס' פ"ק דפסחים. שכתבו דקרא מיירי בכל ענין אף בא"צ לבשל אצל הגחלת. ועדיין הא מותר ע"י הואיל דמקלעי אורחים דירצו לבשל בגחלת. אע"כ דלית ליה לרע"ק הואיל. א"כ קשה לי דבפסחים (דף מז) בסוגיא דהואיל הוכיח ממתני' דביצה דמסוכנת לא ישחוט אא"כ יש שהות לאכול כזית צלי. והרי במתני' דהתם קתני ג"כ רע"ק אומר אפילו כזית חי מבית טביחתה והרי לרע"ק לית ליה הואיל. ודוחק לומר כיון דבדרע"ק לא נזכר לישנא דיש שהות. י"ל דמיירי באמת באוכל דוקא. דנראה דרע"ק על דברי ת"ק קאי ומוסיף להקל. וצל"ע:

דף ה:

תד"ה ואומר כל מלאכה ל"ת כו' אומר ר"י דסברא הוא כו' אפילו א"צ לגחלתו, אי נמי כיון דמתחלת הבערה א"י להנות כו'.

קשה לי לתירוצם הראשון לחשוב נמי דש"מ מדרע"ק דלא אמרינן הואיל, וי"ל דמאן דל"ל מתוך מכ"ש דלית ליה הואיל וכמ"ש בתוס' במסכת שבת (דף לט ע"ב ד"ה אא"כ) ומבואר כן יותר בחידושי רשב"א, אך קשה דזה נסתר מסוגי' דמסכתין (דף מז ע"ב) וככתוב בתוס' שם ד"ה אהבערה לא לחייב.

ועל תירוצם השני נמי קשיא לי, דהא למ"ד אין שבח עצים בפת גם באבוקה כנגדו שרי ולא משכחת עצים דאיסורא אלא בשרשיפא כדאיתא לקמן (דף כז) וא"כ לחשוב ש"מ מדר"ע דיש שבח עצים בפת, וי"ל דשני תירוצי התוס' כחדא ננהו כיון דאיכא למימר דסבר יש שבח עצים ואיכא למימר [דס"ל אין שבח עצים אלא] דל"ל הואיל וכיון דלא מסתיימא לא חשיב לה.

מיהו הא קשיא לי על תירוצם השני דהא לרוב הפוסקים שלכה"נ מותר מה"ת.

ובתוס' לקמן (דף כו ד"ה שאני היכל) משמע דס"ל, דשלכה"נ אפילו מדרבנן שרי [וכמו שביאר המל"מ בה' יסודי התורה], והרי להסיק בחמץ בודאי הוי שלכדה"נ [אאב"ה,

וכ"כ להדיא הפ"י פסחים דף כו בברייתא תנור שהסיקוה בקליפי ערלה עיי"ש] ויקשה מתני' ערוכה ולא יסיק תנור וכיריים:

דף ט.

גמרא תשע צבורין של מצה ואחד של חמץ, ואתא עכבר ושקיל היינו תשע חנויות.
והקשו בתוס' היכי מייתי ראיה מט' חנויות מוכרות בשר שחוטה כו' לספק חיוב בדיקה, דגבי ט' חנויות ליכא חזקת היתר, אבל הכא אוקי בית אחזקת בדוק, [דהא בבדוק מיירי, דאי לאו הכי פשיטא דבעי בדיקה].
מכאן תמוהים לי דברי מהר"ש איידלס לקמן בסמוך (דף י' ע"א) על התוס' ד"ה ספק על, דכתב דבשני עכברים א' שקל חמץ וא' מצה ולפניהם שני בתים א' בדוק וא' שאינו בדוק, ולא ידעינן הי להאי עייל, דשם ליכא חזקת בדוק כיון דחתיכה זו שהכניסה העכבר לתוכו ספק הוא ואין לו חזקת היתר, א"כ גם כאן הא ודאי בא החתיכה לתוכו, ולהחתיכה ליכא חזקה.
ולומר כיון דהתוס' יבמות (דף פח ע"א ד"ה שתי קופות) כתבו רק דבשני קופות וב' סאין הוי רבותא יותר מב' קופות וסאה אחת, וכ' בזה"ל, דבב' סאין ליכא למימר כולי האי אוקי חולין אחזקתיה, דמה שנפל בקופה של חולין ספק הוא ואין לו חזקת היתר. א"כ י"ל נהי דלדינא סוברים דלא מקרי חזקת בדוק מטעם דאין להחתיכה חזקת היתר, מ"מ הקשו על הראיה שמביא מט' חנויות, דלמא הכא שאני דאיכא למימר קצת אוקי אחזקת בדוק זהו דוחק.
גם הא זה ליכא קושיא, די"ל דהראיה דמייתי הוא רק לדינא, דקבוע הוי כמחצה על מחצה, וממילא קם הדין דספיקו אסור, דמה דעייל בבית אין לו חזקה.
וביותר דהא גם למאי דתירצו דמיירי לענין אכילת החתיכה עדיין יקשה דמאי ראיה מט' חנויות הא התם הוא קצת חזקת איסור אינו זבוח עי' תוס' נדה (דף יט ע"א) והא אדרבה יש להחתיכה קצת חזקת היתר דקודם שנתחמץ, וע"כ ראיית הש"ס רק לדין קבוע, וצ"ע:

דף טז.

גמרא מי אמר שמואל דכן. [משקין בית מטבחיא טהורין מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש להן, קרי כאן והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, דכיון דמשקין מתטמאים מדאורייתא, בשר קודש הניגע בה הרי נגע בטמא].

קשה לי, איך תלוי קושיא זו על שמואל, הא פלוגתייהו דרב ושמואל אליביה דר"א, אבל ר"מ הא ס"ל דטומאת עצמן דאורייתא, ולטמא אחרים דרבנן, ויקשה לר"מ קרי והבשר. **וכעין** זה קשה לי בגיטין (דף כב ע"ב) הא כתיב למען יעמדו, הא בלא"ה יקשה לר"מ למען יעמדו למאי מוקי לה:

דף יז:

גמרא אמר רב פפא הא דאמרת לר"ש משקי בי' מטבחייא בקרקע טהורים, לא שנו אלא מים (וכגון דאיכא רביעית, דאיכא תורת מקוה עליה להטביל בהן מחטין) אבל דם לא. **וכתבו** בתוס' ז"ל, וא"ת אדרבה בדם יש לטהר טפי אפילו בכלים דדם קדשים לא איתקש למים, כדאמרינן לעיל שאינו נשפך כמים אינו מכשיר.

תמוה לי, דפשיטא להו להתוס' דבדם ליכא טומאה דאורייתא ומדמי טומאה להכשר, הא לעיל (דף טז ע"ב) אמרינן ת"ש ונשא אהרן את עון הקדשים, איזה עון הוא נושא מאי לאו טומאת דם, הרי דדם אית ליה טומאה מדאורייתא, וכן מבואר בתוס' שם (ד"ה מדרבנן) זה לשונם הוה מצי לאוקמי מדאורייתא, וכמ"ד טומאת משקין דאורייתא, הרי דס"ל דלמ"ד טומאת משקין דאורייתא גם דם קדשים טמא דאורייתא, וצע"ג:

דף כא:

גמרא דאמר ר' אבהו כ"מ שנאמר לא יאכל כו' אחד איסור אכילה וא' איסור הנאה במשמע.

לכאורה הי' אפשר לפרש, דלא משום דלא יאכל כולל שני ענינים נפרדים, אכילה והנאה, אלא דס"ל לר' אבהו דאכילה שאסרה התורה בלא יאכל לא תאכל ר"ל הנאת אכילה, וכאלו אמרה לא תהנה באכילה, וה"ה כל הנאות, אלא דתפסה הנאה דשכיחא במאכל, והרי הרב בעל מל"מ בה' יסודי תורה אומר כן, דהוא ז"ל הוכיח דאוכל א"ה לא מחייב שתים, משום אוכל ומשום נהנה, מדקתני המבשל ג"ה ביו"ט ואכלו לוקה חמש, ולא חשיב ג"כ הנאה דבב"ח, וכתב אע"ג דבכל איסורים אם יצטרך בדבר א' ב' לאוין לוקה ב', מ"מ לא דמי לבב"ח דאכילה נמי הנאה היא, וה"ל כאלו כתיב לא תהנה בבב"ח לא ע"י אכילה ולא ע"י הנאה שלא ע"י אכילה:

אבל אאל"כ דא"כ מאי מקשה לקמן בסוגיא [והרי גיד הנשה דרחמנא אמרה ע"כ לא יאכלו כו' ומשני כשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרה, והדר מקשה הניחא למ"ד יש בגידין בנ"ט] אלא למ"ד א"ב בנ"ט מא"ל, והא י"ל דלא יאכלו דכתיב גבי גיד ע"כ אין

פירושו לא תהנה ע"י אכילה, דכיון דלית ביה טעם כלום הנאה יש בו דגם לכשת"ל כיון שאוכלו אחשביה באכילה דידיה ולגבי דידיה הנאה היא, מ"מ כיון דאינו עומד לכך לא עדיף מהנאה שלכדה"נ דשרי, וא"כ אף דלא הותר בכלל נבילה, מ"מ מעיקרו לית ביה איסור הנאה.

והוכחתו של בעל מל"מ הנ"ל יש לדחות, די"ל דהברייתא ס"ל כר"ש דבב"ח מותר בהנאה, או דס' כתנא דאיסי בן יהודא, דהנאה נפקא מקו"ח, ואין מזהירין מן הדין:

[**אאב"ח**, זכורני שבלימוד הישיבה הוסיף אבא מארי זצוק"ל להעמיד הפירוש הנ"ל, עפ"י מ"ש מהרש"ל פ"ג דשבועות, דלר"ש דס' כל שהוא למכות, לדידי' גם שלכדה"נ אסור, דלא גרע מכ"ש וא"כ שפיר מקשה בסוגי' אלא למ"ד א"ב בנ"ט מא"ל, דמאן שמעת ליה דס' א"ב בנ"ט ר"ש, ולדידי' שפיר יש לפרש גם לא יאכלו דכתיב גבי גיד על הנאת אכילה, אף דהנאת אכילתי' הוי שלכדה"נ, ואמר ליישב בזה קושיית ראשונים החזקה על הרמב"ם ז"ל, דפסק כר' אבהו ופסק אין בגידין בנ"ט, ואיך פסק דג"ה מותר בהנאה, נגד הסוגיא הנ"ל, ולפי הדברים אלה פסקו עולה יפה ויפה, דלדידן דקיי"ל דבכה"ת כולה אין לוקין אלא כדה"נ, נהי דא"ב בנ"ט, ולא הותר בכלל נבילה, מ"מ לא נאסר בהנאה, כיון דלא יאכלו דכתיב גבי' ע"כ אין פירושו על הנאה דהא היא שלכדה"נ.

וחזר ואמר לדחות יישוב זה משום אידך קושי' דקשה על הרמב"ם, דפסק (פ"ח מה' מ"א) כל מאכל שהוא אסור בהנאה, אם נהנה ולא אכל אינו לוקה, ואף כ"כ ובב"ח בכלל, וא"כ הא דקאמר אביי (במסכתין כד ב') הכל מודים בכ"כ, שלוקין עליהן אף שלכדה"נ, ע"כ כוונתו על האוכלו דווקא, וא"כ תיקשי אמאי לא קאמר נמי ה"מ בבב"ח, ובתוס' הקשו כן, ותירצו משום דאין מזהירין מן הדין, ורצונם כפי מה שביאר בעל מהרש"א דנהי דעל אכילה לוקין גם שלכ"ד אכילה, דהא אתיא מג"ש, מ"מ אביי בא לומר דלוקין גם על הנאה שלכדה"נ, וזה אינו רק בכ"כ לא בבב"ח, ולהרמב"ם דאביי מיירי באכילה דווקא, נפל תירוצם, וכבר הקשה כן במל"מ (פ"ה מיסודי תורה) וליישב קושי' זו בחר בדברי זקנו, אבי אמו, הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל, ובמשנתו, שהוא ז"ל בספרו משנת דר' עקיבא כתב ביישוב דברי תוס' (דף כד ב' הנזכרים) דבר נחמד, והוא דלכאורה קשה, היכי קאמר הש"ס, להכי לא כתיב אכילה בגופי', דילמא בהיפוך, דבאמת ילפינן גז"ש היתר הנאה מנבילה, ולא הוי נגד הקו"ח, דבאמת בב"ח של כד"א מותר, ומש"ה לא כתיב אכילה בגופו שלא נימא דאסור בהנאה כמו בכ"מ דכתיב לא יאכל, ואי דתנא דאיסור ס' כחזקי', א"כ לא הקשו כלום דלימא אביי ה"מ בבב"ח, דהא לר' אבוה ליכא הוכחה, לאסור שלכ"ד. וצ"ל דמ"מ גם לר"א איכא הוכחה והיינו דבודאי הג"ש אתי

לאיסור הנאה, משום הקו"ח, דאף אם נקיים לדינא דבב"ח מותר שלכד"א, מ"מ הוי קו"ח מערלה וחמץ לשור הנסקל, וא"כ מכח הקו"ח אמרינן בוודאי דבב"ח אסור בהנאה וממילא מוכח מדלא כתיב אכילה בגופי' דשלכדה"נ אסור, אך לפ"ז יקשה דהא מ"מ לר"ש דסבר בב"ח מותר בהנאה דאין ג"ש למחצה א"כ ממילא י"ל דמש"ה לא כתיב אכילה בגופי' כדי דלא נימא דאסור בהנאה דל"ת אף א"ה במשמע, וכיון שכן מה הקשו התוס' דילמא ה"מ בבב"ח, הא לר"ש אין חייב, וצ"ל כשיטת מהרש"ל הנזכרה לעיל, דלר"ש בלא"ה שלכד"ה נאסר, דלא גרע מכ"ש. ע"כ דברי פי חכם זקיני מדר"ע זצ"ל, וא"כ י"ל קושיית המ"ל הנ"ל, די"ל דהרמב"ם לא ס"ל כשיטת מהרש"ל, דאף לר"ש שלכה"נ מותר ול"ק כלל ק' התוס' דהא לא הוי מצי אבייי לומר ה"מ בבב"ח דלר"ש אינו חייב שלכד"א ולפי הדברים מוכרח דהרמב"ם ז"ל לא ס"ל כשיטת מהרש"ל, ואזדא ליה להיישוב הנ"ל על פסקו דג"ה מותר בהנאה, ויצא שוב ליישב דברי התוס' הנ"ל (כד ב' הנ"ל) בדרך אחר, ככתוב לקמן במקומו ע"ש, ומ"מ לא עלה לו ליישב שיטת הרמב"ם (פ"ח מה' מ"א הנ"ל) דהא פשט דבריו פי"ו מה' מ"א מורים דבאמת לוקין בבב"ח אף שלכד"א, א"כ לדידי' לא מתיישב קושיית התוס' דלחשוב אביי גם בב"ח, ואין לנו יישוב כ"א על פי דברי זקני מדר"ע הנ"ל, וע"כ ס"ל להרמב"ם דלא כמהרש"ל, [ראיתי לכבוד אחי הרב מוהר"ש בחידושיו הביא דברי הכו"פ סי' ס"ה שתמה על המתמיהים על הרמב"ם, דהא י"ל דטעמיה דהרמב"ם דג"ה מותר בהנאה משום קו"ח מחלב, דענוש כרת, וכדאמר ריה"ג בסוף סוגיין, וכתב הוא ז"ל דלמ"ד א"ב בנ"ט ליתא להא קו"ח, וכתב עליו אחי הרב נ"י בזה"ל, איני מבין דהא בגמרא מקשה על ר"ש דס' ג"ה א"ב בנ"ט מ"ט לא יליף מקו"ח, והרי ר"ש סבר א"ב בנ"ט, ויראה דמ"מ יפה תמהו על הרמב"ם לשיטתי' דס"ל בחלב של שור הנסקל דגם במדליק מקרי שלכדה"נ דסובר דכל מידי דמאכל עיקר הנאתו הוא האכילה, כמבואר בהה"מ בפרק ח' ממ"א ובמל"מ פ"ה מיסודי תורה ולדידי' קשה לכאורה מאי ק"ו איכא מחלב לר"ש, דהא ודאי א"א למילף היתר להנאה כדה"נ מהנאה שלכד"ה וא"כ סברא גדולה יש דבחלב מותר כיון דראוי לאכילה א"כ כל הנאותיו הם שלכדה"נ, משא"כ גיד לר"ש דעץ הוא, והתורה אסרה לאכילה, מ"מ כיון דאינו ראוי לאכילה שאר הנאותיו הן כדה"נ, וצ"ל למה דמבואר בהה"מ דשלכדה"נ הוא כמו חצי שיעור, וא"כ לר"ש דס' כ"ש למכות גם שלכדה"נ חייב עליו, וא"כ על ר"ש שפיר מקשה מ"ט לא יליף קו"ח, דלדידיה מה שהוא שלכדה"נ לא מעלה ולא מוריד, אולם על הרמב"ם שפיר הקשו, דלדידן דשלכד"ה אין חייבים עליו, ודאי כיון דס"ל א"ב בנ"ט ליתא לקו"ח, עכ"ד, ולפי דברי אתי ממנ"פ אם הרמב"ם לא ס"ל כשיטת מהרש"ל

ממילא מעיקרא ל"ק ולא מידי עליו דטעמי' דג"ה מותר הוא מקו"ח דחלב] ושוב אמר ליישב פסקי' דהרמב"ם דג"ה מותר בהנאה בדרך אחר, והדברים ארוכים מהציגם פה, כ"א זאת אזכיר, מילתא דתמיהא לי' שבא בתוך דבריו, דהנה המל"מ הקשה אמאי אין לוקין על הנאת בב"ח, שהרי מאי דאין לוקין על הנאה בכל א"ה שבתורה נתן הה"מ טעם דבמידי דאכילה כל הנאות חוץ מאכילה הוי שלכדה"נ, דעיקר הנאתו הוא דרך אכילה, והפר"ח (סי' תמג) יישב דס"ל להרמב"ם דהנאה נפקא מק"ו ואין מזהירין מה"ד, ובלח"מ כתב דהיכא דנפקא ליה באם אינו ענין אינו לוקה ושאני אכילה דהוי גילוי מילתא, דהוי קו"ח מבישול, ע"ש, ואמר אאמ"ו ז"ל דבין כך ובין כך מה יענו לכ"כ מפני מה אין לוקין על הנאה]:

דף כב.

גמרא ור"מ (דלדידי' דמוכח מדפרט היתר הנאה בנבילה הא שאר איסורים אסורים בהנאה) אותו אתה משליך לכלב. ואי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה.

תמוה הא י"ל דגם ר"מ ס"ל דאם מייתרא קרא דנבילה מוקי לה לדברים ככתבן אלא מדכתב אותו לדייק דשאר איסורים אסורים בהנאה וממילא לא מייתרא קרא דהיתר הנאה, דהא צריך לגופי' להתיר בהנאה, ואין לנו לימוד לדברים ככתבן, וא"כ אי לא היה כתוב אותו היינו אומרים דהיתירא דקרא בנבילה עד דנוקים לדיוקי למעט שאר איסורים דלא שריין בהנאה, נוקי לגופיה לדברים ככתבן, או דעכ"פ היה בספק אם נוקי היתירא למעט שאר איסורים מהיתר הנאה אם נוקי היתירא לדברים ככתבן לזה כתיב אותו דאי אתה משליך לכלב כל איסורים, וממילא צריך קרא בנבילה לגופי' להיתרא וליכא יתורא מש"ה סבר ר"מ דלא אמרינן דדברים כהוייתן, ומנ"ל להמציא פלוגתא חדשה בין ר"מ לר"י בדין חולין שנשחטו בעזרה אם הוא דאורייתא, וצע"ג:

ואי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה.

יש לעיין הא בלא"ה ידעין דאסור בהנאה, מקרא דלא תאכל כל תועבה, דלא תאכל גם איסור הנאה במשמע, ומ"ט דר"י דס"ל דחולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא לפי' רש"י דאיסור שחיטתו ואכילתו דאורייתא, ממילא ליתסר בהנאה מדין תועבה, גם אמאי לא תתסר מק"ו דערלה דלא נעבד בו עבירה, לאסור מכ"ש חולין שנשחטו בעזרה, דנעבדה בה עבירה, וכדדן איסי מהאי ק"ו דבשר בחלב אסור בהנאה, ואי דפרכינן מה לכלאי כרם שאסור שלא כדרך הנאתן, הא יכולים ללמוד משור הנסקל ושם דפרכינן מה לכלאי כרם שלוקים שלא כדרך הנאתן, היינו על לשון דהברייתא דאמר כלאי כרם יוכיח ולא

אמר שור הנסקל יוכיח, והוצרכו לתרץ דגם בב"ח דלא כתיב אכילה בגופיה אסור שלא כדרך הנאתן, אבל מ"מ נלמוד חולין שנשחטו בעזרה, ולומר באמת שור הנסקל יוכיח, ועי' מ"ש אא"ז הגאון במשנתו, משנת דרע"ק, דבר נחמד בפירוש דברי תוס' ד"ה, אבל ק"ל על דבריו דנילף בק"ו מערלה וחמץ ושור הנסקל דליכא למיפרך מה להנך שכן בשרפה ובמקום אחר כתבנו בזה בארוכה:

גמרא דתניא גיד הנשה מותר בהנאה דברי ר' יהודה.

אף דכתיב לא יאכלו בני ישראל, ולר' אבוהו כל מקום שנאמר לא יאכל איסור הנאה במשמע, מתרץ בגמרא כשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרה.

קשה לי, הא ר"י אית ליה דגיד הנשה אסור לבני נח, וא"כ בגיד לא קרינן בי' לגר אשר בשעריך תתננה או מכור לנכרי, דהא עובר על לפני עור, ואיך שייך לומר כשהותרה כו' וגידה הותרה.

מיהו הא ליכא קושיא איך מוקי למתני' דשולח אדם ירך לנכרי וגיד הנשה בתוכו דלא כר"ש ומשמע דאתיא כר"י והא לר"י קעבר על לפני עור, די"ל דהאי מתני' סבר כוותי' דר"י דיש בגידין בנותן טעם, ושייך בי' כשהותרה נבילה, ולא סבר כוותי' דג"ה אסור לבני נח, מיהו קושיא ראשונה קשה, וי"ל דלא קאסר ר"י אלא לבני יעקב דוקא.

ובתוס' הקשו כקושיא השניה ותירצו [אב"ה וזהו תימא דהקשו רק ממשמעות, וגם זה יש ליישב כנ"ל, ולמה לא הקשו בחזקה על מה דאית לי' לרבי יהודה דמותר בהנאה]:

גמרא, והרי אבר מן החי [דלר' אבוהו ראוי לאסרו בהנאה דלא תאכל הנפש עם הבשר אף איסור הנאה במשמע] ותניא מנין שלא יושיט כו', ואבר מ"ה לבן נח, שנאמר ולפני עור, הא לכלבים שרי, קשה לי, הא בחולין (דף קב ע"ב) פליגי רבי וראב"ש דרבי ס"ל דבהמה בחיי' לא לאברים עומדת, [דאם אכלה כולה בשלימות אין בו משום אמ"ה עד שחותך ממנה אבר] וראב"ש ס"ל דלאברים עומדת, דק"ו אם על אבר ממנה חייב על כולה לכ"ש, וא"כ דלמא ר' נתן ס"ל כראב"ש דבהמה בחיי' לאברים עומדת, וממילא מוכת דאמ"ה מותר בהנאה מדכתיב ומכרו את השור החי, וצ"ל דמזה אין ראיה די"ל דומכרו השור החי אין המכירה כשהוא חי אלא דהב"ד נוטלים להשור החי ושוחטים אותו ומוכרים אותו, או דמשכחת לה בשור בן פקועה, והקרא דלא תחרוש בשור ובחמור אף דבחמור לא שייך ב"פ. ולמ"ד בחולין (דף קב) דאמ"ה נוהג בטמאין ואף גם אמרינן דזה וזה גורם אסור, א"כ גם בשור בן פקועה הא בלא"ה אסור לחרוש בשור וחמור יחדיו משום אמ"ה דחמור, מ"מ י"ל אף להפוסקים דלוקים על ההנאה, מ"מ אתי קרא לעבור בב' לאוין משום אמ"ה ומשום כלאים, או בפשוטו בחורש לבלי תועלת ואין מגיע לו

הנאה מזה.

ואולם קצת קשה דמאי פרכינן לר' אבוהו דלמא ס"ל כר"ל בפ"ג דכתובות דחייבי מלקות שוגגים פטורים מלשלם, וגם ס"ל כר"ל בפרק מרובה (דף עו) כל דליתא בטביחה ליתא במכירה, א"כ טבחו או מכרו איך משכחת דלחייב במכרו, אם בהמה בחייה לאברים עומדת ממילא לקי על המכירה משום אמ"ה ואף בלא אתרו ביה לפטרי' מד' וה' דהא חייבי מלקות שוגגים פטורים מתשלומין, ובבן פקועה ג"כ לא משכחת לה דהא ליתא בטביחה דאין שם שחיטה עלה, דשחוט ועומד הוא, [אב"ה בפרט הזה אם בטבח בן פקועה חייב ד' וה' עי' מ"ש אאמ"ו נ"י בתשובה].

והנה לכאורה קשה הא קיי"ל כרבנן חולין (דף קב) דאמ"ה נוהג בטמאים, ואמרינן דבן נח מוזהר על הטמאין כטהורין א"כ דלמא מיירי הברייתא באמ"ה מטמאים דלכלבים שרי, דאמ"ה אין בטמאים, ומשום לפני עור יש דהא לב"נ יש בו משום אמ"ה, ולפי מה שכתב בתשו' אמונת שמואל (סי' יד) דמה דלדידי' שרי לית בי' משום לפני עור אף דלהמקבל אסור, ניחא, אבל הפר"ח יו"ד (סי' סב) דחה זה לגמרי ויקשה כנ"ל ואפשר דהא באמת הקשו תוס' בחולין (דף לג) דמי איכא מידי לישראל שרי אמ"ה דטמאים ולב"נ אסור, ותירצו דגם לישראל אסור משום טמאה, וא"כ י"ל דזה לפי האמת דאמ"ה מותר בהנאה, אבל אי אמ"ה אסור בהנאה ממילא אין אמ"ה נוהג לב"נ בטמאים משום מי איכא מידי דלב"נ יהי' משום אמ"ה ואסור בהנאה ולישראל דאסור רק משום טמאה מותר בהנאה, ומיהו אין שייך לומר דיהיה בו משום אמ"ה לב"נ לאיסור אכילה ולא להנאה דממנ"פ אם יש בזה משום אבר מן החי, ממילא אסור בהנאה:

תוס' ד"ה ואבר מן החי, והא דאמר [בב"מ דף לב ע"ב ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא, אמאי בהיתה טעונה יין נסך אינו זקוק לה, ומה קושיא הא חשיב כמשתכר באיסורי הנאה במה שמחזיק לו עכו"ם טובה מ"מ כיון דאינו מתכוין לכך ומשום צער בעלי חיים חשוב כמו לא אפשר ולא מכוין].

קשה לי ממנ"פ אם ענין החזקת טובה לא הוי פסיק רישיה מה פרכינן הכא הא לכלבים שרי [להושיט אבר מן החי והא מתהני וקשיא לר"א דאמר דלא תאכל איסור הנאה במשמע] דלמא אתיא כר"ש דדבר שא"מ מותר, ואי הוי פסיק רישיה מה בכך דלא אפשר ולא מכוין, הא בפ"ר הוי כמו אפשר ולא מכוין, וכמ"ש התוס' לקמן (דף כה ע"ב) דכל הסוגיא דשם רק היכא דלא הוי פסיק רישיה, [אב"ה עי' מ"ש בב"מ שם בישוב קושיית התוס']:

דף כג.

גמרא, נזרו שלו יהא, [מש"ה מותר בהנאה לנזיר אף דכתיב ביה לא יאכל כדתנן מערבין לנזיר ביין].

ולחזקי' אתי' נזרו, לומר על נזרו מגלח ואינו מגלח על נזירת אביו ככתוב בתוס'.

קשה לי, הא ר' יהודא ור"מ ס"ל סוף פ"ד דנזיר דבכל ענין מגלח על נזירות אביו, א"כ יהא מוכרח מדאיצטריך נזרו, דלא יאכל גם איסור הנאה במשמע, והרי אמרינן איכא בינייהו חולין שנשחטו בעזרה, ואליבא דר"י:

גמרא, והרי תרומה [דרחמנא אמר וכל זר לא יאכל קודש ותנן מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה].

אף דלא הוי סעודה ראויה להם מ"מ כיון דחזי לאחריני, היינו לאינם נזירים ולכהנים מש"ה מערבין להם כדאיתא פ"ג דעירובין (דף ל ע"ב) אמרו להן ב"ה לב"ש אי אתם מודין שמערבין לגדול ביה"כ (משום דחזי לאחריני, ה"נ מערבין לנזיר ביין) אלמא דטעמא דב"ה דמערבין משום דחזי לאחריני.

ורש"י ז"ל פירש כאן דהטעם משום הואיל, אי בעי מתשיל עליה ושינה את טעמו ממתני' ריש פ' בכל מערבין דשם כתב בעצמו דהטעם דחזי לאחריני.

ופירושו כאן תמוה מסוגיא הנ"ל, ולזה כוונו תוס' בקושייתם מההיא דעירובין (דף ל) ולדידי תמוה ביותר מסוגיא דעירובין שם (דף כח ע"א) דעל הקושיא איך מערבין בגודגדניות הא הוי סעודה שאינה ראויה לחשוכי בנים (מפני שממעטין את הזרע) ומשני בגמרא כיון דחזי למרובי בנים מערבין בו, מי לא תנן מערבין לנזיר ביין, הרי דטעמא דנזיר ותרומה משום דחזי לאחרינא.

מיהו בהא, היה נראה לי לומר דלמה דמסקינן שם (דף ל ע"ב) דטעמא דסומכוס דאין מערבין לישראל בתרומה, משום דאית ליה כל דבר שהוא שבות גזרו עליו בין השמשות, ואי אפשר לאיתשולי עליו ולפרוש תרומה אחרת, א"כ י"ל דטעמא דת"ק דקסבר מערבין משום דאית ליה כרבי דלא גזרו בה"ש על שבות, וזהו דקשיתיה לרש"י ז"ל מה ראיה מייתי בגמרא כיון דחזי למרובי בנים מערבין מהאי דמערבין לנזיר, דלמא התם משום הואיל דמצי לאתשולי, ומש"ה ניחא לרש"י ז"ל לומר דהאי ראי' דמייתי אולי לפי הס"ד דשם, דטעמא דסומכוס משום דלא שייך כלל הואיל בעי מתשיל, איתשיל הדרא לטבלא, אבל למסקנא דשייך הואיל דאתשיל, והדר ומפריש מיני' ובי' אלא דסומכוס אית לי' דשבות אסור בין השמשות אזדא הראיה די"ל דטעמא דת"ק משום הואיל, וסבר כרבי, וקושיא בגודגדניות יתורץ באינך תירוצים דבאמת מערבין רק לחשוכי בנים, או דמיירי

בלא אקשו לזרע.

אך באמת גם זה אינו, דהא מה דהכריח להש"ס דטעמא דסומכוס משום איסור שבות בה"ש היא משום קושיא דלתשיל והדר לפרוש מיני' ובי' ולא בעי לאוקמי בשיעור מצומצם, דאי יפריש בציר ליה שיעוריה, משום קושיית הש"ס מה פסקא, דהא מדאמר סתמא לישראל בחולין משמע דבתרומה לא אף בעירב ביותר מכשיעור ג' סעודות, וא"כ מה"ט גופי' א"א לומר דטעמא דת"ק משום הואיל, דיקשה להיפוך מה פסקא, דהא סתמא קתני מערבין בתרומה אף בעירוב בשיעור מצומצם, דליכא למימר הואיל ומתשיל, ומפריש מיניה וביה, אע"כ דטעמא משום דחזי לאחרינא:

גמרא, ורע"ק איסור והיתר לא צריך קרא דיעשה לכל מלאכה דכתיב גבי חלב נבילה, לומר דלאו דוקא מלאכת גבוה הוא מותר אלא גם למלאכת הדיוט מותר, דזהו ממילא ידעינן, דכשהותרה נבילה בהנאה היא וחלבה הותרה אלא קרא אצטריך, שיכול למלאכת הדיוט יהא טהור למלאכת גבוה יהא טמא ת"ל יעשה לכל מלאכה.

קשה לי, לדעת הרמב"ם דאיסור סחורה במאכלות אסורות הוא דאורייתא, והוא ממ"ש הרמב"ם דאסור לעשות בהם סחורה חוץ מן החלב שהרי אמרה תורה יעשה לכל מלאכה, וכמו שדייק מיני' במשנה למלך, א"כ איך קאמר לא צריך קרא, הא אצטריך להיתר סחורה, דבשאר איסורי אכילה אסור, וצריך להתבונן בדעתו:

דף כג:

גמרא, וריה"ג אשכחן חלב דשריא רחמנא בהנאה, אלא גיד דאסור [כיון דהוא מצריך קרא יעשה לכל מלאכה להתיר חלב בהנאה, אלמא דלית ליה כשהותרה היא וחלבה וגידה הותרה].

קשה לי הא חדשים גרמי אמרינן רק גבי חלב דכתיב חלב שור, אבל גיד נאסר מיד, וכמ"ש תוס' ריש פ' ג"ה א"כ י"ל דרק בחלב לא אמרינן כשהותרה כו', דהא משכחת ליה, לקיים קרא לגר אשר בשעריך תתננה, ליתן לו הנבילה כולה עם החלב, כגון שהפילה הבהמה דלית כאן איסור חלב, אבל בגיד דלא שייך כן, שפיר אמרינן כשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרה:

דף כד:

ד"ה פרט לאוכל חלב חי, והא דאמרינן בפ' גיד הנשה, אכל צפור טהורה בחיי' כ"ש, במיתתה בכזית, הנה מה שהביאו הסיפא במיתתה בכזית הוא לכאורה למותר, דהא

מזה ממילא ליכא קושיא כ"כ די"ל באכלה מבושל, ועיקר הקושי' מהא דבחיי' בכ"ש, ואף דזה דקדוק קלוש מ"מ אולי י"ל דבאוכל אמ"ה שלא כדרך אכילתו דחייב כיון דאכילת העצמות שבו ממילא לאו מידי דאכילה הוא, ובודאי באוכל העצמות שלא כדרך אכילתו, א"כ י"ל דגם על הבשר שבו שלא כדרך אכילתן דהא דאינו חייב באמ"ה עד שיאכל בשר גידים ועצמות, היינו דאם לא יאכל הבשר לא אכל כל האבר כולו, וצריך שלא ישייר כלום מהאבר אבל כל שאכלו שלא כדרך אכילתן י"ל דחייב דיהי' הבשר הזה כמו אכילת עצמות דהא סוף סוף אכלו כולו ולא שייר בה כלום, ואם הדין כן, י"ל כן בכוונת תוס' דמרישא ליכא קושיא די"ל דאמ"ה שאני דחייב באוכל חי דהוי שלא כדרך אכילתו, ולזה הביאו הסיפא דבמיתתה בכזית, דמשמע דומיא דבחייה דלא אכלו מבושל, שהקושיא מסיפא, ומרווחנא בזה ליישב מה שתמהו על הרמב"ם שכתב דבב"נ חייב גם על משהו, וגם כתב דב"נ מצווה על אמ"ה ועל בשר מן החי, דכיון דכל אבר הוא בשר גידים ועצמות וממילא לחייב הב"נ משום בשר שבו, וא"כ למאי נ"מ במה דמצווה על אמ"ה הא ממילא חייב משום הבשר שבו מדין בשר החי, ולחייב שתים ל"ש בב"נ, כיון דאזהרתן זהו מיתתן, ולפי הנ"ל ניחא דנ"מ באכלו שלא כדרך הנאתו דמצד בשר מן החי אינו חייב כמו בכל איסור, ומשום אמ"ה חייב, כנ"ל:

תד"ה הכל מודים בכלאי כרם כו', והא דלא קאמר הכל מודים בבשר וחלב, שמא משום דאין מזהירין מן הדין.

קשה הא אביי עצמו קאמר לקמן דלוקין על בב"ח אף שלכדה"נ משום דלא כתיב אכילה בגופי', וכבר עמד ע"ז מוהר"ש אייגלס ז"ל וכתב דמה דאמר אביי הכל מודים בכ"כ היינו דגם על הנאה לוקה שלא כדה"נ וזה אינו בב"ח דנהי דעל אכילה דידי' לוקה שלכד"א היינו משום דלא אתי מן הדין אלא מגז"ש דנבילה משא"כ הנאה דידיה דאתי' מק"ו מערלה וכבר הקשו עליו האחרונים ז"ל הא התוס' כתבו דהק"ו הוי רק גילוי מלתא דילפינן הג"ש מקדשים שיצאו חוץ למחיצתן וא"כ יש ללקות על הנאה.

ויש לעיין לכאורה דהנה דעת תוס' בחולין דהק"ו לא הוי גילוי מילתא אלא דאהני ק"ו ואהני גז"ש א"כ תיקשי איך אמר אביי כיון דלא כתיב אכילה הא מ"מ איסור הנאה דליכא ג"ש רק מק"ו דערלה, וא"כ ליכא למילף יותר רק כדרך הנאה כמו בערלה, וכיון שכן דאף אם ילפת מק"ו לית לך למילף רק כדה"נ, וא"כ ממילא איכא למיפרך מה לכ"כ שלוקין עליהם שלכדה"נ, אמנם נ"ל דלק"מ למ"ש תוס' ד"ה מה לכ"כ, תימא לרשב"א הא היא גופא נילף במה מצינו כו' ואור"י דאיכא למימר שור הנסקל יוכיח עכ"ל, ודברים אלו צריכים ביאור דהא אף אם ילפינן במה מצינו ליכא למילף מלקות דאין מזהירין

מן הדין וא"כ עדיין הוי פירכא דמה לכ"כ דלוקין, וצ"ל כיון דבאמת גם מלקות איכא למילף, והא דאינו לוקה רק משום דאין מזהירין לא הוי פירכא, דא"כ בכל ק"ו נפרוך מה להתם דלוקה משא"כ הכא דאין מזהירין, וכ"כ להדיא במ"ל, ועדיין צריך ביאור דא"כ תקשי דברי תוס' בחולין בד"ה מה לחמץ בפסח כו' ובמ' מצינו ליכא למילף דאין עונשין מן הדין, הרי דבכה"ג הוי פירכא, וצ"ל דהתם כיון דאנן בעינן למילף א"ה מחמץ דודאי ליכא כרת בזה פרכינן מה לחמץ דעכ"פ על אכילתו ענוש כרת, משא"כ בב"ח דעל אכילה בוודאי ליכא כרת, דאין עונשין מן הדין, אבל בהך מילתא גופא דאפשר למילף בכולי' מילתא אף דליכא מלקות משום דאין מזהירין, מ"מ ליכא פירכא, ומעתה י"ל דודאי הך סברא דלא כתיב אכילה בגופי' לא אלים לענשו מלקות, דהא מ"מ לא כתיב אזהרה על זה, דהא מג"ש ליכא למילף שלכד"א והוי רק הוכחה לאיסור מדלא כתיב אכילה בגופי', אבל מ"מ מלקות ליכא, והא דקאמר להכי לא כתיב אכילה בגופי' לומר שלוקי' עליהם אף שלכד"א היינו דעכ"פ מוכח דשלכד"א אסור וא"כ ממילא איכא למילף דילקה על הנאה שלכד"ה ומכש"כ על אכילה שלכד"א, דל"ש לומר שור הנסקל יוכיח, דמה לשור הנסקל דליכא איסור שלא כד"א וכההוא דאמרינן לענין חסום פי פרה, ואף דאין לוקין משום דא"מ מן הדין מ"מ לא חשיב פירכא, ומעתה י"נ בכוונת התוס' דמש"ה לא חשיב בב"ח דאין מזהירין מן הדין, דר"ל דהך הוכחה דלא כתיב אכילה בגופי' הוי רק הוכחה לאיסור אבל לא הוי אזהרה למלקות, ואף דממילא איכא למילף מ"מ אין מזהירין מן הדין.

[**אאב"ה** ע' לעיל כא ב', מה שכתבתי בהגהה]:

גמרא אמר אביי הכל מודים בכלאי הכרם שלוקים עליה אפי' שכה"נ, איתיבי איסי בן יהודה וכו', ע' בפ"י שהקשה דהא דאמר איסי ב"י חמץ בפסח יוכיח, וקשה לר' אבוה דיליף לעיל חמץ בפסח דאסור בהנאה משום דכל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל א' איסור אכילה וא' איסור הנאה משמע ויליף לה מנבילה מדאצטריך קרא להתיר נבילה, ופריך הניחא לר"מ וכו' אלא לר"י לדברים ככתבן הוא דאתא, ומשני אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך לכלב כל איסורי' שבתורה, ואידך אותו אתה וכו' ואי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה, ואידך חש"ב לאו דאורייתא, ע' ברש"י דכ' דהנאה לבד לאו דאורייתא אבל אכילה דאורייתא, ולפ"ז קשה על ר' אבוהו מנ"ל לאיסי ב"י דחמץ בפסח אסור בהנאה, ומנ"ל האי כללא כל מקום שנאמר לא יאכל וכו', ואי דנפקא ליה מדאצטריך קרא להתיר נבילה. ז"א דבלא היתר הייתי מוקים הגז"ש דכי עם קדוש אתה לגופא דקרא דמיירי בנבילה, והייתי יליף בגז"ש מבשר קדשים שיצאו חוץ

למחיצתן דנבילה יהא אסור בהנאה, וכמ"ש תוס' דילפי' בב"ח מבשר קדשים, ומש"ה צריך קרא להתיר נבילה, ומוקמי' הגז"ש לבב"ח, ואי דנפקא ליה מקרא דאותו, קשה הא אצטריך למעט ולא חולין שנשחטו בעזרה, ואי דאיסי ב"י סבר חשנ"ב לאו דאורייתא, קשה הא איכא למיפרך על ק"ו דבב"ח. חשנ"ב יוכיח דנעבדה בה עבירה ואפ"ה שרי בהנאה, אע"כ דסבר חשנ"ב דאורייתא, וא"כ ליכא שום ילפותא להא דכל מקום שנאמר לא יאכל וכו' ומנין לאיסי ב"י דחמץ בפסח א"ב.

ולענ"ד נראה ליישב, ובתחילה נבאר במה פליגי מאן דמותיב לה עם אביי, כי לפי פשוטו קשה על המקשן דפריך ליפרוך מה לכלאי הכרם שלוקים עליהם אף שלא כה"נ, הא איכא למימר היא גופא נילף דבב"ח ליתסר ג"כ שלא כדרך הנאתן ואי משום דמגז"ש יש ללמוד היתר שלא כדרך אכילתן כמו דשרי בטרפה, ז"א דהא גם היתר הנאה יש ללמוד מגז"ש ואפ"ה ילפי' הק"ו, וכמ"ש תוס' דאמרי' אהני גז"ש ואהני ק"ו, דהגז"ש אתי לאסור אכילה והק"ו להנאה, א"כ ה"נ י"ל דהגז"ש אתי לאיסור אכילה והק"ו לאיסור הנאה ולאיסור שלא כה"נ:

אמנם נראה בהא פליגי המקשן והתרצן, דהמקשן הכי פריך ליפרוך מה לכלאי כרם שלוקים עליהם אף שלא כה"נ, והיינו דגם אם ילפת בב"ח מק"ו ליכא למילף יותר רק כדרך אכילתן, דעל שלא כדרך אכילתן י"ל שור הנסקל יוכיח דנעבדה בה עבירה ומותר ג"כ שלא כה"נ, וא"כ אף לבתר הק"ו בב"ח אינו אסור אלא כדרך הנאתן וע"כ קיל להו מכלאי כרם, ולזה פריך דליכא למילף כלל מכ"כ, כיון דע"כ אף לאחר הק"ו קיל בב"ח מכ"כ, וע"ז קאמר הש"ס ואביי תאמר בב"ח וכו' והיינו דאביי ס"ל דאף בלא ק"ו יש ללמוד דאיסור אכילה בב"ח הוא אף שלא כדרך אכילתן מכח הוכחה דלא כתיב אכילה בגופי', וא"כ שפיר יש ללמוד איסור הנאה מק"ו, וכי פרכת מה לכ"כ שלוקי' עליהם אף שלא כה"נ, י"ל היא גופא נילף דבב"ח ליתסר גם שלא כה"נ, ולא קשה שור הנסקל יוכיח, ז"א דשור הנסקל קיל דאף באכילה מותר שלא כדרך אכילתן, אבל בב"ח דחמיר דבאכילה בודאי אסור שלא כדרך אכילתן, שפיר יש ללמוד מכ"כ דאף בהנאה ליתסר שלא כה"נ, וסברא זו הוזכרה בש"ס בחולין בהא דמשני חוסם פי פרה יוכיח, וממש דומים להדדי, וכיון שכן מיושב קושית הפ"י, די"ל דר' אבוהו סבר כאביי דבב"ח אסור מסברא באכילה שלא כדרך אכילתן, ומק"ו ילפי' שלא כה"נ, וא"כ דאיסי ב"י סבר חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא ואעפ"כ ליכא למיפרך חשנ"ב יוכיח דשאני חשנ"ב דאף באכילה מותר כדרך אכילתן, וכמ"ש אוס' דמוזבחת ואכלת נפקא, וק"ל:

דף כז:

תוס' ד"ה חוץ, [אב"ה עיין מ"ש לקמן סוף מסכת תמורה]:

דף כח.

גמרא, אמרו לו אשם תלוי וחטאת עוף הבא על הספק לדבריך יוכיח [לר"י דסבר אין ביעור חמץ אלא שרפה דהרי בחטאת עוף סבר ר"י עצמו דיטילנה לאמה].
קשה לי, הא י"ל פרכא על האי יוכיח, דמה להנך שאין בהם חיוב השבתה, ויכולים ג"כ להכניס זהו מיד במה מצינו, נותר דישנו בבל תותירו, וטעון השבתה מהעולם וטעון שרפה אף חמץ דהוא בב"י וטעון השבתה דיהא טעון שרפה:

דף כח:

תוס' ד"ה ר' שמעון [אב"ה עי' מ"ש לקמן במסכת מכות דף טז ע"ב]:

דף כט:

גמרא אמר רב חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו במשהו.
יו"ד (סי' קב ס"ד בהגה"ה) דבר שיש לו מתירין וחזר ונאסר כו' ויש חולקין, הנה דעת החולקים המה שיטת הרמב"ם וסייעתו דטעמא דחמץ במשהו דהוי דבר שיל"מ וגזרו אינו מינו אטו מינו משום חומרא דחמץ:
ותמוה דא"כ מ"ט דר"י ור"ל דחמץ בזמנו בין במינו ביץ שלא במינו בנ"ט, נהי דלא ס"ל להחמיר בחמץ יותר מ"מ במינו מדינא ליתסר, דהוי דבר שיל"מ, וכבר עמד בזה הרמב"ן במלחמות בפסחים, ותירץ דס"ל לר"י כרבנן דפליגי עלי' דר"ש דאמר בנדרים (דף נח) כל דבר שיש לו מתירין לא נתנו חכמים בו שיעור עכ"ל:
אך לכאורה תמוה מסוגיא דפ"ק דביצה, ר"א אומר לעולם ספק יו"ט ספק חול הוי דבר שיל"מ וכו' והתם קאי לתרץ פרכת הש"ס על ר"י דס"ל משום משקין שזבו, עיי"ש היטב, הרי גם ר"י ס"ל דדבר שיל"מ לא בטל, ואפשר לדחוק דר"א לנפשי' ס"ל דלא בטל ונקט כן לקושטא דמלתא, ומ"מ גם ר"י נהי דס"ל דבטל מ"מ ס"ל דספיקא דרבנן לחומרא, והא דקתני בסיפא נתערבה באלף אסורות זהו באמת משום דבר שבמנין, וכתנא דליטרא קציעות, דס"ל גם בדרבנן כל שדרכו למנות לא בטל אלא דבא ר"א להרויח דלא נצטרך לדחוק דסיפא אתאן לספק טרפה ודוחק:
ונלע"ד דלכאורה קשה על שנויי' דר"א הנ"ל, הא בודאי גם להמקשן לא נעלם ברייתא

ערוכה בנדרים (דף נח) דדבר שיל"מ לא בטל, וביותר דמוכח כן מדקאמר בשלמא לרבה וכו', ואיך יתיישב הסיפא נתערבה באלף אסורות, ע"כ משום דהוי ישל"מ, אלא דהמקשן היה ס"ל דמ"מ ספיקא דרבנן מותר, וא"כ דר' אליעזר בא לחדש ולדמות דין ספק לדין ביטול, ואם כן עיקר חסר מן הספר:

וביותר קשה דהרמב"ם השמיט דין ספק דרבנן בשיל"מ, וכתב הה"מ כיון דכתב לא בטל ממילא נשמע דספיקו אסור, ואי נימא דהמקשן הי' ס"ל לחלק בין ביטול לספק, וכן ר"פ בתירוצו דמוקי דוקא בספק טרפה, אלא דר"א חידש זה דגם ספיקו איסור, איך שייך לומר דאין מהצורך להרמב"ם להזכירו:

ולזה נראה דודאי הסברא פשוטה לדמות ספק לביטול, אלא דהמקשן הי' ס"ל דעיקר דינו דדבר שיל"מ לא בטל דאמר ר"ש בנדרים זהו רק באיסור דאורייתא אבל לא באיסור דרבנן, ולזה לרבה דאמר משום הכנה היה ניחא גם הסיפא דנתערבה באלף כולם אסורות, אבל לר"י ורי"צ פריך גם מרישא גם מסיפא, ורב אשי בא לחדש דדינא דישל"מ הוא גם בדרבנן וממילא גם הספק בדרבנן אסור, וכיון שכן מיושבים דברי הרמב"ן הנ"ל, דהנה בפשוטו י"ל על קושייתינו הנ"ל, דאף דר"י סבר כרבנן דר"ש דדבר שיל"מ בטל מ"מ מוקי הברייתא כר"ש דלא בטל, וכדאמרינן בשנויא דר"פ דאף דר"י ס"ל לנפשי' את שדרכו למנות, מ"מ מוקי הברייתא כתנא דליטרא קציעות, אלא דהי' קשה דהו"ל לומר לר"א הא מני ר"ש היא וכדאמר ר"פ האי תנא דליטרא קציעות הוא, ולפי דברינו ניחא, כיון דגם המקשן ידע דאתיא הברייתא כר"ש כמו דצ"ל לרבה אלא דבא לומר דמאן דס"ל דלא בטל ס"ל גם בדרבנן לא בטל וזה לא מצינו מפורש בדר"ש ול"ש לומר ה"מ ר"ש היא ודוק.

אולם ביסוד דברי הרמב"ן לא זכיתי להבין, דהא רבנן לא פליגי עלי' דר"ש לענין ישל"מ, אלא דהוסיפו דאפילו דבר שאל"מ מצינו דלא בטל כגון שביעית, וזה תמיה עצומה.

ואך בסגנון דברי הרמב"ן הי' נ"ל באופן אחר, והיינו במה דמצינו בביצה (דף כד) במתני' מצודות חיה ועופות דפליגי דת"ק סבר דספק מוכן אסור, ור"ג סבר דספק מוכן מותר, ועי' בהה"מ שהביא בשם רשב"א דס' מוכן אסור מב' טעמים, א' דמוכן הוא איסור חמור, ב' דהוי ישל"מ, א"כ עכ"פ ר"ג דמיקל בספק מוכן מוכח דס"ל דספק דרבנן מותר בדבר שיל"מ, וי"ל דס"ל לר"י דענין ביטול וענין ספק דרבנן כחדא הם וכדס"ל לרב אשי, וא"כ כיון דר"ג סובר דספק דרבנן מותר בישל"מ, ה"נ הדין דבטל, ופליג על ר"ש וס"ל לר"י כר"ג בזה, ונכון.

אמנם בזה דאנחית לן חדא ליישב שינויא דר"א אליבא דר"י דמוקי הברייתא כר"ש

ור"י ס"ל כר"ג, אתקיף לן חדא, דיקשה לן בהיפוך על שינויא דר"פ דנדחק סיפא אתאן לספק טרפה בממנ"פ אי ס"ל לר"פ ג"כ בסברא כר"א דביטול וספק כהדדי וגם ס"ל דגם באיסורא דרבנן יש דינא דישל"מ, א"כ אמאי באמת נדחק דסיפא בספק טרפה וכתנא דליטרא קציעו', הא עדיף יותר לאוקמי הכל בנולדו ביו"ט, ורישא וסיפא כר"ש דדשיל"מ לא בטל, וגם ספיקו אסור, ואם ס"ל לר"פ דיש חילוק אף דלא בטל מ"מ ספיקא דרבנן לקולא, או דס"ל דבאיסורא דרבנן ליכא דין ישל"מ, יקשה בהיפוך אההיא דר"י דסבר חמץ בזמנו בס' הא הוי דשיל"מ כפי מה דקיימינן עתה דמדרבנן דר"ש ליכא ראיה דפליגי ובהכרח דר"י ס"ל כר"ג דמיקל בספק מוכן, ואם איתא דספיקא קיל מדין ביטול או דבאיסורא דרבנן לא אמרינן ישל"מ, ממילא אין ראי' מר"ג דפליג על ר"ש, וכיון דמוכח ממילא מדברי ר"י בחמץ דס"ל דספק שוה לביטול, וס"ל ג"כ דאיסורין דרבנן שוים לאיסורי דאורייתא לענין ישל"מ, א"כ ממילא רווחא שמעתתא לאוקמי הכל ביו"ט וכר"ש, וזהו קושיא עצומה.

ולזה נראה לענ"ד בדעת הרמב"ם באופן אחר, בהקדם סוגיא דגיטין (דף כח ע"ב) ולכאורה קשה טובא אמאי דפריך רב משרשי' דר' יהודה אדר' יהודה ולא רמי ג"כ מהאי מלתא גופא דר' יוסי אדר' יוסי ובההוא דלוקח יין אסור דס"ל אין ברירה, ובההיא דמה היא באותן הימים ס"ל לר' יוסי דכי מיית הוי גיטא, וטעמא בעי דשבק דר' יוסי ונקט דר' יהודה.

ונ"ל בהקדם דברי תוס' שם (ד"ה ר"י ור"י ור"ש) עי' במהרש"א, ודבריו תמוהים, דא"כ עדיין קשה דר' יוסי אדרבי יוסי, דאמאי כי מיית הוי גט ודאי הא ס"ל דהוי ספק אם מהיום אם מתי מעכשיו קאמר או דכוונתו למעת שאני בעולם, ולהך צד דהוי כאומר מעת שאני בעולם גם כי מיית לא ליהוי גיטא דמקרי אינו עומד להתברר, ונראה בביאור סוף דברי תוס' דדוקא ר"י דס"ל דמחזירין זה לזה ביובל, ולכאורה עדיין יקשה מדר' יוסי דס"ל בעירובין לא חילל ואיך מספקא ליה בקנין פירות הא אי לאו כקנין הגוף איך משכחת דמייתי בכורים, ובסוכה בתוס' ובר"ש בדמאי, סיימו באמת דלא יתכן לר' יוסי, ודברי תוס' דהכא קשים.

וצ"ל דבאמת מה דסבר ר"י לא חילל היינו דמספקא ליה אי הדין דאין ברירה או דיש ברירה, ומש"ה מספקא ליה ג"כ אם קנין פירות כקנין הגוף דמי דלהצד דאין ברירה מוכח דכקנין הגוף דמי ולצד דיש ברירה אינו הכרח, והא דנקטו תוס' בקושייתם ג"כ מדר"י היינו דאם נימא דיהיה הכרח דר' יוסי ס"ל דהוי ספק אם יש ברירה או א"ב, א"כ איך פריך ר' יוסי בעירובין דר"ש אדר"ש מלוקח יין על תחומין, ואמרינן עלה דס"ל לר"י

דמאן דסבר א"ב ל"ש דאורייתא ל"ש דרבנן, ואם איתא דמצינו תנא דס"ל לספק אם י"ב אם א"ב, ממילא הדין דבדאורייתא א"ב, ובדרבנן יש ברירה, וא"כ דלמא גם ר"ש ס"ל הכי, ולזה תירצו דאפשר דמ"מ אין מחזירין ביובל. ומש"ה ס"ל לרב יוסף דלא מצינו תנא דמספקא ליה בדין ברירה ור' יוסי ס"ל דבודאי א"ב ומ"מ אין מחזירין, אבל ר"י דס"ל דמחזירין ס"ל באמת אליבא דר"י דמספקא ליה בדין ברירה.

ולפ"ז מיושבים דברי מהרש"א הנ"ל. די"ל דכוונת תוס' דבעומד להתברר ס"ל לר"י בודאי י"ב, ובאינו עומד להתברר מספקא ליה בדין ברירה, א"כ י"ל מש"ה לכי מיית הוי גיטא דהוי ס"ס ספק דמעכשיו קאמר ועומד להתברר דודאי י"ב, ואת"ל דמעת שאני בעולם קאמר דהוי אינו עומד להתברר מ"מ דלמא גם בזה יש ברירה, ואף דהוי ס"ס באתחזק איסורא דא"א, מ"מ בספיקא דדינא אין החזקה מכרעת כמו דבארתי במקום אחר בעזה"י, ולפ"ז ניחא על קושייתנו הנ"ל, דלא הו"מ למרמי דר' יוסי אדר' יוסי, די"ל דהא דאוסר בלוקח יין משום דמספקא ליה בדין ברירה. והיינו באינו עומד להתברר, ומש"ה לכי מיית הוי גיטא דהוי ס"ס, מש"ה פריך רק דר' יהודה אדר"י, דכיון דס"ל דודאי מעת שאני בעולם קאמר אמאי הוי גיטא, ולפ"ז י"ל דמה דס"ל לר' יוסי דבאותן הימים היא ספק א"א דמספקי' אם מעכשיו אם מעת שאני בעולם היינו דמה"ט עצמו דמסופק אם באינו עומד להתברר יש ברירה או א"ב. ותליא בזה דאם י"ב וסגי ליה בגירושין ברגע קודם מותו אמרינן דכוונתו לכך כיון דרצונו רק לפוטרה מיבום למה לו לגרש מיד וכדס"ל לר"מ דהוי כאומר מעת שאני בעולם, אלא דדלמא באינו עומד להתברר אין ברירה ואינו יכול לגרשה במעת שאני בעולם, ומוכרח לגרשה במעכשיו אם מתי, וא"כ לכי מיית הוי גט בממנ"פ, דאם באינו עומד להתברר א"ב א"כ מפרשין דבריו דמעכשיו קאמר דזה עצמו רצונו, שתתגרש במה דמצית להתגרש, והוא נכון מאד בעזה"י.

והנה עדיין קשה בסוגיין דאמאי פריך רב משרשיא דר"י אדר"י ולא דר"ש אדר"ש, ורבינא פריך [לפי היש גורסין א"ל רבינא לרבא] דר"ש אדר"ש ולא דר"י אדר"י. ואף דהא דלא פריך רב משרשיא דר"ש אדר"ש י"ל דס"ל דעל מנת שירצה ע"מ שלא ימחה אבא קאמר, ובזה לא תליא בברירה כיון דמעשה קידושין לפנינו ומחוסר מעשה מחאה לבטל המעשה, גם י"ל ע"פ סוגיא דקידושין (דף נ ע"א) אלא אר"י מהכא המקדש את האשה וכו' א"ל אביי דלמא שאני התם ולחומרא, הרי דר"י ס"ל היכא דסתמא קתני מקודשת היינו אפילו לקולא, ואביי ס"ל די"ל דלחומרא קאמר, א"כ י"ל דרב משרשיא ס"ל כאביי, ומש"ה לא הו"מ להקשות דר"ש אדר"ש, די"ל דר"ש בלוקח יין ס"ל דלחומרא אמרינן א"ב דמספקא ליה בדין ברירה, וההיא דאם רצה האב מקודשת, היינו ג"כ מספק, ורבינא

ס"ל דמקודשת משמע אף לקולא, מש"ה פריך דר"ש אדר"ש:

אולם עכ"פ בהיפוך קשה אמאי לא פריך רבינא דר"י אדר"י, גם קשה על רב משרשיא ורבינא, הא באמת קתני להדיא הטעם משום שמא יבקע, ואף דתוס' בעירובין נזהרו בזה דלטעמייהו דר"מ קאמרי אף דאינהו לנפשייהו לא ס"ל לחששא דיבקע, מ"מ מקשין לו, והביאו ראיה דמצינו כיוצא בזה, מ"מ עדיין דוחק, ונהי דמצינו כן, מ"מ מה"ת לדחוק כן ולעשות מזה פרכא, דלמא טעמייהו משום דשמא יבקע, ובהכרח לדחוק דס"ל להנך אמוראי מסברא דאין ראוי לחוש לשמא יבקע, ובודאי רק לטעמייהו דר"מ קאמרי, ודוחק:

וביותר קשה אף אם נדחוק כן מ"מ יקשה מסוגיא דגיטין (דף כח ע"ב) מתקיף לה רב משרשיא ערבך ערבא צריך, הרי דס"ל דחששא שמא יבקע הוא בדומה לחששא שמא ימות, א"כ כיון דמצינו תנא דהר"ז גיטך שעה אחד קודם למיתתי דחיישינן למיתה. ממילא האי תנא ס"ל דחיישינן לשמא יבקע ס"ל ג"כ דחיישינן למיתה, א"כ רב משרשיא לשיטתיה מנ"ל למרמי דר"י אדר"י דלמא גם ר"י ס"ל כהאי תנא דהר"ז גיטך דחיישינן למיתה, וה"נ לשמא יבקע:

ונ"ל בהקדם דברי הלח"מ ריש הל' נזירות, והנה במ"ש בישוב דברי הרמב"ם דס"ל דחיישינן למיתה, ואעפ"כ פסק דבהמה כשר לדופן סוכה, היינו משום דבקשורה ומתוחה באשלי מלעיל הוי חשש רחוק דתמות וכיוצא, סברא זו כתובה בריטב"א ליישב למה דס"ל לרבא דטעמא דר"י שמא יבקע, א"כ אמאי לא חייש בבהמה לסוכה למיתה מטעם הנ"ל דכולי האי למיתה וכיוצא ל"ח עיי"ש, אולם קושית הלח"מ השניה עדיין קשה לר"ז דמוקי פלוגתא דר"מ ור"י באינה קשורה ובחששה דתברח, א"כ ר"י דלא חייש לשמא תברח כ"ש דלא חייש למיתה ור"מ לא פליג רק מטעם שמא תברח אבל למיתה ל"ח אף באינה קשורה א"כ ברייתא דהר"ז גיטך הנ"ל אמאן תרמייה, ע"ש:

ונלע"ד ליישב די"ל דר"ז ס"ל דמאן דלא חייש לשמא יבקע, ה"נ ס"ל דל"ח למיתה, וע"כ טעמא דר"מ דשמא תברח, וממילא כיון דפליג ר"י דל"ח לשמא תברח, כ"ש דל"ח למיתה, וע"כ טעמא דר"י בלוקח יין משום דא"ב, ולדבריו דר"מ קאמר, אולם מ"מ מחמת קושיא דר"ש אדר"ש בעירובין מההיא דאם רציתי אלך ס"ל לר"ז דמוכרחין לומר דטעמא דר"ש משום דשמא יבקע כדמסקינן בעירובין, והיינו דר"י לדבריו דר"ע קאמר, אבל ר"ש טעמא דנפשיה קאמר, וא"כ י"ל דהברייתא הר"ז גיטך כר"ש דחייש לשמא יבקע ה"ה למיתה:

ולפ"ז י"ל הא דפריך רב משרשיא דר"י אדר"י אף דמצינו תנא דחייש למיתה, וממילא

ה"ה לשמא יבקע למה דס"ל לר"מ ערבך ערבא צריך, מ"מ פריך דר"י אדר"י ממה דס"ל לר"י דבהמה כשר לדופן סוכה, הרי דל"ח למיתה, אע"כ דטעמא דר"י משום דאין ברירה ורק לדבריו דר"מ לדידך דחיישת גבי סוכה למיתה ניחוש ליבקע, ולפ"ז ממילא מיושב מה דלא פריך דר"י אדר' יוסי וכן דר"ש אדר"ש, וי"ל דטעמייהו שמא יבקע ולא פריך רק מדר' יהודה לשיטתיה בסוכה, וק"ל, ורבא משני דמ"מ טעמא דר"י משום שמא יבקע, ושאני בההיא דסוכה דהוי חשש רחוק דמייתא וכיוצא וכנ"ל:

ולפ"ז יש ליישב ג"כ במה דפריך רבינא דר"ש אדר"ש ולא דר"י אדר"י, והיינו דבסוגיא דמנחות (דף סח) תורמין משל ישראל מבואר דר"מ ור"י ס"ל דמירוח נכרי חייב מדאורייתא, ור"ש ור' יוסי ס"ל דכותים גירי אריות וגם מירוח הנכרי פטור מדאורייתא, ולפ"ז לכאורה קשה בסוגיא דעירובין, דאמרינן עלה רומיא דר"י אדר"י דר"ש אדר"ש, דלמא ס"ל בדאורייתא אין ברירה ובדרבנן י"ב, הא לר"ש לשיטתיה גם בלוקח יין הוי דרבנן, כיון דכותים גירי אמת, ומירוח הנכרי פטור מדאורייתא, וצ"ל דמ"מ הוי שורש דאורייתא, ובמ"ש תוס' שם גבי אגודה של ירק.

ולפ"ז י"ל דרבינא לא רצה למרמי דר"י אדר"י, די"ל טעמא דר"י שמא יבקע ובההיא דסוכה שאני דלמיתה וכיוצא ל"ח, אבל דר"ש פריך שפיר, דס"ל לרבינא מסברא דלגבי דרבנן אין ראוי לחוש לשמא יבקע, וכיון דלר"ש לשיטתיה הוי רק דרבנן בודאי אין הטעם שמא יבקע, וע"כ הטעם דאין ברירה, והא דקתני שמא יבקע לדבריו דר"מ קאמר, היינו לדידך דסברת מירוח הנכרי דאורייתא ניחוש לשמא יבקע, והא דלא פריך רבינא דר"י אדר' יוסי, גבי לוקח יין מההיא דלכי מיית, אף דר"י סבר ג"כ מירוח הנכרי פטור מדאורייתא, וע"כ הטעם דאוסר משום א"ב, היינו די"ל דר"י מספקא ליה בדין ברירה דכיון דהוי שורש מדאורייתא, אמרינן דא"ב, וההיא דלכי מיית הוי גט דהוי ס"ס וכנ"ל ודוק:

[**אאב"ה** כמדומה אני אשר הדברים האמורים מן ד"ה ונ"ל בהקדם עד הנה, אינם נצרכים כ"כ אל הענין, ואולי נכתבו שלא במקומם ומאפיסת הזמן כיום הזה לעיין היטב לא רציתי לשלוח בו יד ולשנות מאום]:

נחזור לראשונות ליישב דברי הרמב"ם שהתחלנו, בהקדם, א) מ"ש תוס' תמורה (דף ל"א) ומבואר שם דכל שהאיסור היה ניכר ונתערב אח"כ ל"ש לומר יש ברירה, אבל כל שנולד האיסור בתערובות שייך לומר יש ברירה, ב) הא דקיי"ל דבמקום שצריך הוצאות להתירו לא מקרי ישל"מ, מ"מ היכא דא"צ להפסיד רק כשיעור האיסור מקרי ישל"מ, כיון דלא יפסיד ע"י התערובות, וראיה לזה ממה דמקרי טבל ישל"מ דיכול להפריש ממקום אחר

אף דמפסיד בזה, מ"מ כיון דיכול להפריש לפי הערך כשיעור טבל שנתערב, וזה היה צריך לעשות כן בלא התערובות מקרי ישל"מ, ג) ממ"ש הרמ"א (סי' קב) היכא דנולד האיסור בתערובות אע"ג דהוא דשיל"מ בטל, ולכאורה קשה דכתב הרמ"א אח"כ על דינא דחוזר ונאסר דיש חולקין, והיינו דעת הרמב"ם גבי חמץ, ולא כתב כן נמי גבי דינא הנ"ל דתחלת ביאתו לעולם בתערובות דיש חולקין, דהא מדכתב הרמב"ם דבר שנתערב בו חמץ ואינו מאכל אדם וכו' (כדאיתא בש"ע סימן תמ"ב ס"ד) והא כשנתערב קודם פסח תחלת איסורו בתערובות, מוכח דגם בכה"ג אמרינן דשיל"מ לא בטל.

וצ"ל די"ל כמו דס"ל להרמב"ם דמשום חומרא דחמץ מחמירין לאסור גם במין בשאינו מינו אטו מין במינו, ה"נ אסרו נתערב קודם פסח אטו נתערב בפסח דכל דיש צד א' דמדינא אסור במשהו, היינו בנתערב במינו בתוך הפסח אסרו בכל התערובות שיהיה במשהו.

ולפ"ז י"ל דגם הרמב"ם ס"ל חוזר ונאסר לא הוי ישל"מ, והיינו דלכאורה נראה דין חדש דלמ"ד יש ברירה אם נתערב חמץ ביבש קודם פסח אפשר לברר חד מנייהו ולזורקו ולומר שזהו האיסור, דהא כשיגיע פסח יהיה נולד האיסור בתערובות, א"כ ממילא להך מאן דאמר די"ב מקרי חמץ שנתערב בפסח של"מ, דלא הוי חוזר ונאסר, דהא לגבי פסח של שנה האחרת הוי תחלת תערובות באיסור, וא"כ יש לו להתיר לאכול התערובות לעולם ע"י שיפסיד כשיעור האיסור להשליך א' מהם, אבל למ"ד אין ברירה מקרי חוזר ונאסר, א"כ ממילא לדידן דקיי"ל בדאורייתא א"ב ובדרבנן יש ברירה, והיינו כמ"ש הר"ן דאנן קיי"ל דהוי ספק אם יש ברירה או א"ב, וממילא כל התערובות חמץ הוי ספק אם הוי ישל"מ או לא, ועל ספק זה דהוי ספק דרבנן ג"כ מחמירין דעד שתאכלנו עתה בספק ביטול טוב יותר לאכול אחר הפסח, וגם אינו חוזר ונאסר כיון דבפסח האחר לא יהיה לו היתר רק ע"י ביטול, בזה אמרינן דשמא יש ברירה ויהיה לו היתר בלא ביטול ע"י שישליך א' מהם לים:

ואם נידון דמ"מ כיון דשמא א"ב הוי ספק אם מהני הביטול או לא ונבא להקל מדין ספק דרבנן בזה אמרינן הא אחר הפסח הזה יהיה לו לעולם היתר בודאי ע"י הביטול דבפסח האחר בודאי יהיה לו דין ביטול גמור, וכיון דמדינא בנתערב בפסח במינו ביבש אסור, גזרו ג"כ אף בלח בלח, דל"ש ישל"מ ע"י ברירה, ואף דבמין בשאינו מינו ואף בנתערב קודם פסח, והכל משום חומרא דחמץ, אבל עיקר הדין הוא רק בנתערב בפסח ביבש במין במינו, וכל זה לדידן, אבל לר"י דס"ל סוף ביצה דאף בדרבנן א"ב, ומשום דס"ל להלכה דודאי א"ב, א"כ מקרי חוזר ונאסר, מש"ה ס"ל דחמץ בזמנו בטל ודוק היטב.

ובזה יש לעיין מה דפסק המג"א (סימן תס"ז סי"ב) בחטה שלא בלתיתה רק דמינח נייחא דהוי ספק חמץ ונמצא בתבשיל דהתבשיל מותר דהוי ספק דרבנן, הא מ"מ הוי דבר שיל"מ.

ואין לומר דהמג"א לשיטתיה דס"ל דקיי"ל דחמץ לא הוי ישל"מ, לדברינו אינו, דהא דלא הוי ישל"מ הוא מטעם דחוזר ונאסר, והכא ל"ש כן למ"ש המג"א(סימן תמ"ז) דבטעם לכ"ע אינו חוזר ונאסר, וא"כ בפסח האחר בודאי יהיה שרי.

ואי מסברת הר"ן כיון דבלא התערובות יאסר החמץ אחר פסח מדרבנן הא זה רק כשאנו דנין על תחילת הביטול לומר דלא בטל משום ישל"מ שייך סברת הר"ן, כיון דגם לאחר פסח יהא ההיתר רק מכח התערובות מש"ה בטל, אבל לפי האמת דקיי"ל חמץ במשהו מחמת חומרא דחמץ, וא"כ בנידון המג"א הנ"ל דאם החטה חמוצה בודאי אין כאן ביטול מדרבנן, וכל התערובות אסור, אם לא שבאנו לדון, כיון דמה"ת בטל הוי ספק דרבנן, א"כ אנו דנין על ההיתר התבשיל מכח ספק דהבלוע חטה שבתוכו, אינו חמץ, בזה יקשה הא המאכל זה יהא שרי לאחר פסח ולא יהא כח הבלוע לאסרו אף בפסח האחר, ועד שתאכלנו ע"י ספק תאכל בהיתר אחר פסח, וזהו ברור.

ולזה נ"ל דדברי המג"א רק כפי סברת הרמ"א יו"ד דבפליטת טעם לא אמרינן דבר שיל"מ לא בטל, אבל לדעת האחרונים שם דגם בטעם אמרינן ישל"מ לא בטל, לכאורה ליתא לדינא דמג"א הנ"ל ודוק.

עוד נ"ל בישוב דברי הרמב"ם שהתחלנו, דהנה במה דפליגי האחרונים דעת התפל"מ (סי' נב) דדבר שיש בו ב' איסורים ונתערב ועל איסור אחד ישל"מ ועל איסור אחד אין לו מתירים. כגון ביצה שנולדה ביו"ט מתרנגולת טרפה, כיון דצריכים לביטול מכח איסור טרפות, ממילא גם איסור יו"ט בטל, ודעת הצ"צ בתשו' דמ"מ מה דאפשר לעשות בלא ביטול צריך לעשות, ונהי דאיסורא דטרפות בטל, מ"מ לגבי איסור יו"ט אמרינן עד שתאכלנו באיסור עיי"ש, ולענ"ד ראיה להצ"צ ממה דס"ל להרמב"ם דחמץ בפסח לא בטל משום דהוי ישל"מ. והרי מה דהותר לו להשהותו ולא מחייבינן ליה לשורפו מיד משום לאו דבל יראה ועשה דתשביתו. ע"כ משום ביטול נגע בו, דאיסור ב"י ותשביתו לא מקרי ישל"מ, הרי אף דיש על תערובות זה ב' איסורים, א' איסור אכילת חמץ דהוי ישל"מ. וא' איסור ב"י ותשביתו, דאין לו מתירין, מ"מ לגבי איסור אכילה אמרי' דלא בטל, דעד שתאכלנו וכו' א"כ ה"ה באיסור מוקצה וטרפה.

והדברים ק"ו. דהרי בחמץ דא"א לבא להיתר אכילת חמץ רק ע"י ביטול דשהייה בביתו ואפ"ה מקרי ישל"מ, מכ"ש בביצת טרפה ומוקצה דלאיסור מוקצה יש היתר למחר בלא

ביטול. (ודוחק לחלק דבחמץ יש בו ב' ענינים, אכילה ואיסור שהייה מש"ה אמרינן גבי אכילה דין ישל"מ, אבל היכא דאסור באכילה מחמת דבר אחר שאין לו מתירין כיון דלענין אכילה דטרפות בטל גם אכילה דמוקצה בטל) וזהו ראיה ברורה להצ"צ.

אולם זהו תליא במחלוקת הראשונים, לדעת תוס' פסחים (דף כח ע"ב) דלר"ש מדאורייתא אסור באכילה אחר ששה שעות, דתשביתו לא משמע דרך אכילה דאכילה לא מקרי השבתה, מש"ה שפיר י"ל דחמץ מקרי ישל"מ, דאם אוכלו צריך ביטול לב' דברים הן לענין איסור האכילה, הן לענין איסור דהשבתה, מש"ה אמרינן דסגי בביטול לענין השבתה, ולא לגבי אכילה, דלענין האכילה הוי דבר שיל"מ, אבל לדעת הרז"ה במאור דלר"ש מותר באכילה עד שתחשך דבאכילה מקיים ג"כ עשה דהשבתה, בזה י"ל כיון דעכ"פ צריך לביטול משום דבר א' דאם יאכלנו ל"צ לביטול לענין השבתה, דהא באכילה מקיים השבתה, ואם משהה בביתו צריך לביטול משום השבתה, וכיון דבין כך ובין כך לא צריך לביטול רק לדבר א', יכול לבחור מה שירצה ויכול לאכלו, ולא מקרי ישל"מ דעד שתאכלנו דהא אם אכלו ל"צ לביטול לענין איסור דהשבתה.

והנה ביסוד מחלוקת תוס' והרז"ה הנ"ל, יש לענ"ד מקום הכרעה והיינו דלר"ש דליכא איסור אכילה עד שתחשך מפרשין קרא דתשביתו דאף אכילה בכלל, וממילא אפילו אוכלו בפסח, מ"מ יצא ידי תשביתו, אלא דעבר על איסור האכילה, (זולת דנימא דהוי בכלל מצוה הבאה בעבירה) אבל לר"י דחמץ לפני זמנו אסור, ממילא א"א דתשביתו היינו אף באכילה, דהא ל"ש לומר דהתורה צותה בכך דהא אסור לאכלו ושוב אמרינן דאכילה אינו בכלל השבתה כלל.

ויעויין ברמב"ם דפסק (פ"א מחמץ) בלפני זמנו כר"י דאסור מה"ת ועובר בלאו, ולאחר זמנו פסק כר"ש דאסור רק מקנסא, ועיין בהה"מ, ונ"ל דיצא להרמב"ם כן משום דס"ל ג"כ כהרז"ה דלר"ש חמץ לפני זמנו מותר אף באכילה, וממילא לכאורה גם איסור דרבנן ליכא, וכמ"ש הרא"ש פ"ב דפסחים דאפילו מדרבנן מותר בהנאה, וה"נ לענין אכילה לר"ש, וכיון שכן ממה דאמר רבא הלכתא חמץ בזמנו במשהו, שלא בזמנו מותר, דמשמע דכל שלא בזמנו, דהיינו לפני זמנו ולאח"ז כי הדדי נינהו, וכי היכי דלאחר זמנו דמותר רק בתערובות ה"נ לפני זמנו, והרי רבא ס"ל דלאחר זמנו אסור בעין, ה"נ לפני זמנו, והרי רבא ס"ל כר"ש ולפני זמנו ליכא קנסא ואפילו מדרבנן בעינא מותר, אע"כ דרבא פסק כר"ש רק לענין אחר זמנו, אבל קודם זמנו פסק כר"י.

ואי דקשיא דמ"מ אינו דומה לפני זמנו ללאחר זמנו, דלפ"ז יהא במינו במשהו למה דס"ל להרמב"ם דהוי דבר שיל"מ. ואלו לאחר זמנו גם במינו בס', בזה י"ל דבאמת גם

לפני זמנו במינו בס' דלא מקרי ישל"מ, כיון דלאו דב"י מתחיל רק משתחשך כדעת הה"מ בשיטת הרמב"ם, ממילא אם אוכלו א"צ לביטול דאיסורו דב"י ואם ישהה עד אחר הפסח, כשתחשך יצטרך לביטול לענין איסור דב"י, ול"ש לומר עד שתאכלנו וכנ"ל.

ובזה מיושב דעת הטור דפסק דלאחר זמנו צריך ביטול בס', והמג"א (סי' תמ"ז) הקשה דדלמא ע"י תערובות לא קניס ול"צ לשיעור ביטול. ולפי הנ"ל דמשמעות הלשון שלא בזמנו משמע דחד דינא אית להו, ומשמע דעכ"פ בעיניה אסור לפני זמנו כמו לאחר זמנו, ומוכח דפסק כר"י לענין לפני זמנו ואסור מדאורייתא, ובעי ביטול ס' ה"נ לאחר זמנו, ודוק.

ולפ"ז לר' יוחנן דאמר בזמנו בנ"ט שלא בזמנו מותר, ע"כ דשלא בזמנו לא בעי ס', וע"כ מוכח דלא ס"ל דר"ש קנסא קניס ונכלל ג"כ בלשון שלא בזמנו דגם לפני זמנו מותר בלא ביטול, ומוכח דסבר דההלכה כר"ש בכולו אפילו לענין לפני זמנו.

ולפ"ז מיושב שיטת הרמב"ם דמה דס"ל לר"י דחמץ בס' ולא מקרי דבר שיל"מ, היינו ר"י לשיטתיה דפסק כר"ש גם לפני זמנו וממילא באכילה ג"כ מקיים עשה דתשביתו, מש"ה לא מקרי חמץ דבר שיל"מ, דהא ממנ"פ צריך לביטול רק לדבר א' וכנ"ל, דמה לי דסמכינן על ביטול לענין אכילה לחוד או דסמכינן על הביטול לענין איסור דהשבתה ובל יראה, אבל רב לטעמיה דפסק כר' יהודה לפני זמנו, וממילא אין אכילה בכלל תשביתו, וא"כ באוכלו צריך הביטול גם לאיסור השבתה שפיר אמרינן דעד שתאכלנו בסמך ביטול על ב' איסורים האכילה והשבתה, יניחנו עד אחר הפסח ויהיה הביטול רק לענין השבתה ובל יראה ולא לאכילה, ודוק היטב:

דף ל.

תוס' ד"ה אמר רבא, אבל סתם יינם דשרי בהנאה.

תמיהני למאד, הא פשוט דסתם יינם אסור בהנאה כמבואר בכמה דוכתי, ובע"ז ובחולין כתבו תוס' סתם אבל סתם יינם בטל בס' ודבריהם דהכא אם אינם ט"ס צריכים לימוד, [אב"ה עי' מ"ש אאמ"ו מזה בתשובה]:

דף לא.

גמרא למ"ד כשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרה, ומש"ה אצטריך קרא בפ"ע גבי חלב נבילה יעשה לכל מלאכה להתירו בהנאה, יש לדון דאפשר לומר דחלב פסולי המוקדשים שנפדו אסור בהנאה דיש לדרוש ואכלת בשר ולא חלב כדדרשי' בשר

ולא חלב, ואף דלגבי חלב ל"ש כ"כ לדרוש ואכלת בשר ולא חלב. דבלא"ה חלב אסור באכילה, מ"מ דרשי' מיני' לאיסור הנאה כמבואר בפ"ב דחולין (דף ל"ו) דהוי ממעטי' דם פסולי המוקדשים לאסור בהנאה מקרא בשר ולא דם, וכמ"ש תוס' שם דאף דל"ש בי' כ"כ אכילה, מ"מ דם נמי בר אכילה ואצטריך קרא דעל הארץ תשפכנו כמים להתירו בהנאה. אם כן יש לומר דחלב באמת אסור בהנאה.

ובאמת דברי תוס' שם אינם מוכרחים כ"כ דגבי דם שפיר שייך לדרוש ואכלת דדם שרי באכילה ע"י בישול דדם שבשלו מותר מה"ת.

כמ"ש הגאון דפפד"א בספרו גינת וורדים דבאיסור שאינו זבוח לשיטת האומרים דהוי לאו הבא מכלל עשה דדרשי' וזבחת שאינו זבוח לא תיכול אף חצי שיעור אסור מה"ת דאף לר"ל דל"א אכילה בכזית אלא אם הוא בענין צווי כמו בערב תאכלו מצות, או בלשון שלילה לאסור אכילה. אבל הכא ואכלת היינו דע"י זביחה שרי לאכול ל"א אכילה היינו כזית ע"ש. ולדבריו הי' הדין כמו כן בחלב של פסולי המוקדשי' דדרשי' ואכלת בשר ולא חלב ג"כ חצי שיעור אסור מה"ת גם לר"ל.

אמנם לענ"ד אין מקום לדבריו מסוגי' דשבועות פ"ג דמשני ר"ל במפרש חצי שיעור, והרי במתני' חשיב ג"כ שלא אוכל נבילות, ובנבילות גם לר"ל חצי שיעור אסור מה"ת איסור שאינו זבוח ואין איסור חע"א. אע"כ דאין לחלק:

דף לב.

גמרא איבעי להו כשהוא משלם (מי שאכל תרומה בשוגג דקפיד רחמנא אתשלומי פירות ולא מעות) לפי מדה משלם או לפי דמים משלם, כל היכא דמעיקרא שויא ארבעה ולבסוף שויא זוזא לא תבעי לך, דודאי כדמעיקרא משלם לפי דמים דלא גרע מגזלן.

קשה לי, הא מ"מ נ"מ דאם לפי מדה משלם, יכול לשלם גריוא אחד בפירות, דגריוא אכל וגריוא משלם וגם חומש מהך גריוא, וג' זוזי הנשארים דצריך לשלם רק מדין גזילה, יכול לשלם במעות, וא"צ לשלם מזה חומש, אבל אם לפי דמים משלם, צריך לשלם כל ארבעה גריוא בפירות ולשלם מהם חומש, וצ"ע:

גמרא [ונתן לכהן את הקודש דבר הראוי להיות קודש כו' פרט לאוכל תרומת חמץ דפטור מתשלומין, דמה שאכל לא היה ראוי להיות קודש.

כתבו בתוס' אע"ג דבכל ענין פטור הכא מתשלומין, אף שהי' לה שעת הכושר, ולקמן מוקי הא דלד"ה אינו קדוש היינו שלא הי' לה שעת הכושר, ותירצו].

תמיהני אמאי נקטו קושייתם בדרך משמע דמיירי בכל ענין, הא אי אפשר לאשכוחי

כלל בגוונא אחריתא דהא אכל תרומת חמץ, א"כ מה שאכל הי' לו שעת הכושר, דאל"כ לא משכחת שיהא תרומה דהא אינו קדוש:

דף לג:

גמרא א"ר הונא בריה דרב יהושע [דטעמא דהפריש חמץ תרומה דאינה קדושה, משום דכתיב ראשית ששיריה ניכרין לישראל יצאה זו כו' דמה היתר יש בשיריה, דהא עדיין אסורים באכילה כמו בהיתר טבל].

תמוה לי, דא"כ לא תלי כלל בתרומה רק בשירים, ומשכחת תרומת חמץ דקדושה בהפריש סאה חמץ, וקרא עליה שם תרומה על ט' סאין שאינו חמץ, דהשתא שיריה ניכרים, ובהיפוך אם הט' סאין חמץ, והעשירי אינו חמץ אינו יכול להפריש הסאה עשירית לתרומה על ט' סאין של חמץ דלא יהי' שיריה ניכרים, וצלע"ג:

גמרא אמר ליה אביי ומי חיישינן לתקלה:

קשה לי, דא"כ דלא חיישינן לתקלה, אף דמשקין בלועין וטמאין מ"מ הא חזי לזלוף, אע"כ דמשום תקלה הוא, וכמ"ש רש"י ז"ל לעיל (דף ???? לב ע"א):

דף לד.

גמרא הא נמי תנינא הטבל וכו'. לכאורה תמוה דהא באמת בתרומה בדבר שאין זרעו כלה גדולי גדולים מותרים ודוקא טבל אסור משום דהוי דשיל"מ ולא בטל כמ"ש להדי' במתני' דתרומות. וצ"ל דהכי פריך הש"ס וכ"ת גדולי גדולי' ומיירי באין בהם שיעור ביטול נגד האיסור תנינא הטבל וכו' וכי היכי דהטבל כיון דהוי דשיל"מ אסור. ה"נ ממילא בתרומה היכא דליכא שיעור ביטול. אולם בסוגיא דנדרים בספ"ז דקאמר דהך מתני' דטבל מיירי בלא רבוי גדוליו על עיקרו. ע' בר"ן שם. תמוה לי הא באמת טבל לא מהני ביטול מטעם דשיל"מ:

דף לו:

גמרא אי מצות מצות ריבה [ומש"ה לא אמרינן מה מרור שאין במינו בכורים אף מצה שאין במינו בכורים]. אבל בכורים [עצמן] נמי [יהא יוצא בה].

מסברא פריך דאי מרבינן הא, מרבינן נמי הא, דהא באמת יש לתרץ דאהני ריבוי לרבות יש במינו בכורים, ואהני מיעוט למעט בכורים עצמן, וככתוב בתוס'.

וקשה לי, דאמאי לא פריך הש"ס ביותר, דאמאי ס"ל לר' עקיבא דיוצא במעשר, נימא

ג"כ מה מרור שאינו מעשר דהא מעשר ירק דרבנן אף מצה שאינו מעשר, ומצות מצות רבוי לשיש במינו מעשר אבל לא למעשר עצמו, ומ"ש מעשר מבכורים:

רש"י ד"ה אף מעשר שני בירושלים הואיל ואינו נאכל בכל מושבות משהביאו לירושלים שוב א"י לחלל לאכול בחוץ, מבואר דרש"י ס"ל דאם יש תקנה בפדיון לאכול חוץ לירושלים מקרי בכל מושבותיכם, ולא היה ס"ד להוציא מעשר שני, [וזהו דלא כתוס' ד"ה דר"א נראה לר"י, דהא דהוצרך לומר כדר"א למ"ד מחיצה לקלוט דאורייתא כו' מדלא כתבו כן מיד במה דאמרינן אוציא מעשר שני, משמע דמ"מ כיון דעתה קודם פדיה א"א לאכלו רק בירושלים ראוי למעט מבכל מושבותיכם וצריך לזה ריבוי דמצות מצות אלא דבהא דאמרינן כדר"א דהיינו דמצות מצות ריבה במה דיש תקנה ע"י פדיון א"צ לומר כדר"א רק למ"ד מחיצה לקלוט דאורייתא], ומה דכתב רש"י כדאמרינן במכות מחיצה לקלוט דרבנן, ע"כ מה דאמרינן יכול שאני מוציא גם מעשר שני לא דהקרא דבכל מושבותיכם אתי למ"ש דהא מה"ת נאכל בכל מושבות דיוכל להוציאו ולפדותו, אע"כ דהכי אמרינן דהקרא אתי למעט בכורים, אבל מ"מ גם מעשר שני לבתר דתקנו חז"ל דמחיצה קולטתו יהא דינו כבכורים, כיון דעתה אינו נאכל בכל מושבות, אמנם תמוה לי, דא"כ איך משנינן מצות מצות ריבה, איך שייך דמצות מצות ריבה למעשר שני, הא מה"ת אין מחיצה קולטתו, ולא ס"ד למעטו וא"צ לריבויא, וצע"ג:

דף לח.

גמרא [הלקוח בכסף מעשר שני שנטמא יפדה, ר"י אומר יקבר.

כתבו בתוס' דלרבנן לקוח טהור נפדה בריחוק מקום, ולקוח טמא בקירוב מקום, והקשו ע"ז מדמקשינן בפ' א"מ ולא מצינו טפל חמור מן העיקר, והרי מעשר הוא נפדה ולקוח אינו נפדה, דתנן הלקוח שנטמא יפדה, אבל לא נטמא לא, וע"כ היינו בריחוק מקום, דאל"כ מהחמור מן העיקר יש כאן, הא מעשר עצמו כשהוא טהור אינו נפדה בקירוב מקום].

תמוה לי, דמה הוכחה הוצרך לזה, הא מתני' ערוכה היא פ"ג דמעשר שני בסיפא דהך מתני' עצמה, א"ל לא אם אמרתם במ"ש עצמו שכן נפדה בריחוק מקום תאמר לקוח שאינו נפדה בריחוק מקום, ומדהשיב כן לרבנן מכלל דהם מודים לו, וצע"ג:

שם תד"ה אבל חלתו, הסוגיא כמ"ד כו' ק"ל הא רבא אמר הכא מסתברא שם מעשר חד הוא הא לרבא דס"ל מחיצה לקלוט דרבנן ל"צ לכל זה, דהא בלאו טומאה נאכל בכל

מושבות, וא"כ ממילא ליכא תרי הואיל דבהואיל אלו לא לקוח סגי דהא במעשר שני עצמו והא חלה ל"צ לא קרא לה שם:

דף מג.

תד"ה מאן תנא. משמע דאי לאו דאיתרבי חמץ נוקשה למלקות וכו', וא"ת הא דאמר פ"ק דחולין וכו'. רבים נלאו למצוא פתח לפתוח בכוונת תוס' דהאיך תלי' הקושיא בדבריהם שלפניו. גם האיך משמע כן בסוג'. והעולה על כולם קשה מאי ס"ד יש לומר דבלא רבוי' הייתי אומר דמלקות ליכא ואיסורא איכא. ממנ"פ אם הוא חמץ הוי ג"כ מלקות. ואם לאו גם איסור לית בו. ומנין להמציא איסור בלא מלקות:

ונלע"ד עפ"מ דאמרינן בריש פרק כל המנחות באות מצה וכו' מתקיף לה רב חסדא ואימא לא תאפה חמץ אלא שיאור וכו' מצה תהי' הכתוב קבעו חובה ע"ש. מבואר מזה דנוקשה לר"י נפקא מיד מצה ולכלל חמץ לא בא, וכמ"ש בפ"י בפסחים דשיאור דומה לחמץ נוקשה דעלמא והדין אם עשה מנחות של שיאור פסולי' דנפקא מידי מצה והכתוב קורא מצה תהי', אבל אינו לוקה דאינו בכלל לא תאפה חמץ. וכיון שכן י"ל גם בפסח כן בשיאור מסברא לא הוי חמץ רק דנפקא מכלל מצה. וא"כ י"ל דאיסור דאורייתא יש בו מקרא דכתיב שבעת ימים תאכל מצות. ובאמת מצוה ליכא רק בליל ראשון כדכתיב בערב תאכלו מצות. אלא דכוונת הכתוב דאין לאכול עיסה רק מצה. אבל בהחמיץ שיצא מכלל מצה לא תאכל. וגם נוקשה בכלל שיצא מכלל מצה. והוי לאו הבא מכלל עשה. אבל מלקות ליכא בלא ריבוי דאינו בכלל לא תאכל חמץ.

אמנם נראה דזהו תלי' במה שפלפלו האחרונים לר' מאיר אם מסברא הוי חמץ, והא דצריך ריבוי דכל. היינו משום דהתורה מיעט' מכרת הייתי ממעט גם ממלקות. משום הכי צריך ריבוי. או להיפוך דמסברא לא הוי חמץ ומש"ה צריך ריבוי' למלקות והייתי מרבה גם לכרת מש"ה צריך מיעוט בכרת. והנה נראה דדינא הנ"ל תלי בזה אם נאמר דמסברא הוי חמץ רק בלא ריבוי הייתי ממעט ממיעוט' דכרת, מ"מ בלא ריבוי הי' עכ"פ איסור דאורייתא דממיעוטא דכרת לא שמעי' רק דלא הוי חמץ אבל לא שמעי' דהוא מצה. וכיון דמסברא הוי חמץ אין למעט רק דלזה הוי חמץ אבל לא דלהוי מצה, אבל אם נאמר דמסברא לא הוי חמץ, י"ל דמסברא הוי אפי' מצה. ועפ"ז מיושב דברי תוס'. והיינו דבל"ז לא הו"מ להקשות מההיא דחולין, דהי' אפשר לומר דמסברא הוי חמץ, ואצטריך רק ריבוי' דלא נמעט ממעוטא דכרת, וא"כ במנחות ילפי' הלאו כמו הסברא שבחוץ. ולזה כתבו תוס' דמשמע דנוקשה אפי' איסור דאורייתא לית בו בלא ריבוי,

ומוכח כן מדסבר ר"י דתערובות חמור מנוקשה, ואם איתא דבנוקשה איסור דאורייתא יש בו דלא נקרא מצה כנ"ל, א"כ בודאי יש לריבוי מכל נוקשה דמסברא יש בו ג"כ איסור דאורייתא אע"כ דמסברא אף איסור דאורייתא לית בו, ומעתה אם איתא דמסברא הוי חמץ ואצטריך ריבוי שלא נמעט מכרת הי' הדין דבלא ריבוי איכא איסור דאורייתא וכנ"ל, אע"כ דמסברא הוי חמץ ושפיר קשה מההיא דחולין, וק"ל:

דף מו.

במתני' כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט.
קשה לי, אם נימא דבחצי שיעור ליתא לאיסור דבל יראה לפרוש פחות מכזית, דהא ליכא פסידא דכהן בזה:

דף מו:

תד"ה הואיל וכו' אלא בצע פורתא מכל חדא וחדא וכו' שלא הטריחו חכמים. ותמוה לי דלמאי צריך לבצוע מכל חדא וחדא הא בפשוטו דאי בעי בצע מחדא על כולם, וגם לפי האמת קשה דיעשה כן וליכא טירחא בזה, וד' יאר עיני:

דף מח.

גמרא ואי מוקצה דאורייתא מה לי איסור גופו מה לי איסור דבר אחר [אלא ע"כ דלאו דאורייתא ותקשי על מה דאמר אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה].
קשה לי, הא מ"מ הכנה מיו"ט לשבת דאורייתא, ולוקמי בבישל ביו"ט שלאחר שבת בעצים שנשרו מן הדקל בשבת שלפני יו"ט בסמוך לו, דהוי הכנה משבת ליו"ט, כמ"ש תוס' פ"ק דביצה והוי הכנה דאורייתא:

דף נב:

גמרא ומי פליגי וכו' והא תנן.
קשה לי, אמאי לא פריך מיד על ר' אילעא ממתני' זו דאין קוצצין:
גמרא אנן דבקיאין בקביעא דירחא, עי' במהרש"א שנתקשה בזה, ולענ"ד אין כאן סרך קושיא, דהוא היה במקום שמגיעים שלוחי תשרי ג"כ לשם, והלך בניסן למקום שמגיעים שם שלוחי ניסן אבל אין מגיעין לשם שלוחי תשרי, והם צריכים לעשות גם בפסח ב' ימים, כדאיתא בר"ה (דף כא ע"א):

דף נו:

תוס' ד"ה מחלוקת כו' ובירושלמי כו', לא שייך למגזר שמא יעלה ויתלוש, אלא דוקא בנשרו ודאי ביו"ט.

קשה לי, דעדיין יקשה מביצה דספיקו אסור מגזירה דפירות הנושרין, והוא מוטל בקרקע דעדיף משל בין הכיפין.

ולומר דהירושלמי דספק דרבנן מותר כפרכת הש"ס בריש ביצה, הא מ"מ משמע מהתוס' דס"ל דיש לתרץ בזה הסוגיא והא לדינו בביצה ספיקו לחומרא, משום דבר שיל"מ:

תד"ה מחלוקת וכו' ופריך והא מוקצה נינהו כיון דהי' בה"ש על האילן וכו'. זהו סותר לדבריהם בביצה (דף לא ע"ב) ד"ה ונפחת דבמוקצה מחמת איסור דרבנן ונסתלק המוקצה שאינו בעולם ל"א מגו דאתקצאי. וה"נ כן כיון דנפלה לארץ נסתלק המוקצה ממנו כלל וכלל:

בא"ד ובירושלמי דס"פ פריך וכו' פי' דבסתם ל"ש למגזור וכו'. תמוה לי דא"כ עדיין תקשה מ"ש מביצה דספיקו אסור הרי אף דביצה אסור משום פירות הנושרי' והוא מוטל בקרקע דעדיף מבין הכיפי'. מ"מ סתמא אסור' ק"ו בפירות גופא, ודוק:

דף נט:

גמרא בעי רב פפא בעבודה אחת תנן [הא דהפסח ששחטו לשמו ושלא לשמו, ור' יוסי היא דאמר גבי הרי זה תמורת עולה תמורת שלמים, אף בגמר דבריו אדם נתפס, או דלמא דוקא בשתי עבודות (ששחט לשמו וזרק שלא לשמו) תנן ואפילו לר' מאיר דאמר תפוס לשון ראשון, ת"ש לאוכליו ושלא לאוכליו כשר, היכי דמי אי בשתי עבודות, וטעמא דחשיב בזריקה (שלא לאוכליו) דאין מחשבת אוכלים בזריקה, הא בשחיטה דמהני בי' מחשבת אוכלין פסול, והא קיי"ל מקצת אוכלין לא פסלי אלא לאו בעבודה אחת, ומדסיפא בעבודה אחת רישא נמי וכו']:

קשה לי, למאי הוצרך למפרך מדיוקא וטעמא דחשיב בזריקה, אמאי לא פריך בפשיטות ובחזקה מן לטמאין ולטהורין, דא"א דמתני' כר"מ ע"כ איירי דקיימי קמיה טמאים וטהורין, ואמר הריני שוחט לאלו וככתוב בתוס' ד"ה אבל בב' עבודות וזה שייך בעבודה אחת, וממילא רישא ג"כ בעבודה אחת:

דף סב.

בהאי קרא קמיפלגי, ונרצה לו כו', פירש"י שלא למנוייו בזריקה מהכא נפקא וכו'.
ולא זכיתי להבין דהא בלאו קרא זה דשינוי בעלים פוסל בעלמא, מ"מ הי' פסול בפסח, דהא בשוחט שלא למנוייו דלית בי' משום שינוי בעלים בעלמא, מ"מ בפסח פסול, דהוי בכלל שלא לאוכלין דפסול מטעם במכסת נפשות דצריך שיהי' לשם אוכליו, ושאינן מניין לאו אוכליו הן, וכן שוחט ע"מ לזרוק דמו לטמאים ולערלים מנויים פסול, דצריך שתהא שחיטה ע"מ לזרוק לאוכליו, וא"כ בשוחט לזרוק שלא למנויו פסול משני טעמים, א' מטעם שינוי בעלים דאתי' מקרא ונרצה לו, ב' מטעם דהוי שוחט ע"מ לזרוק שלא לאוכליו, א"כ באם האינם מנויים ערלים, נהי מדין ש"ב אין לפסול דלאו בר כפרה דכוותיה, מ"מ לפסול מכח שלא לאוכליו, והוי תרי פעמים שלא לאוכליו מצד אינם מנויים ומצד דהם ערלים, ועי' תוס', ומהרש"ל מחק דבריהם ומהרש"א קיים דבריהם דקושייתם מטעם לזרוק לערלים, כיון דאם היו מנויים פסול, מה"ת לומר כיון דהם ג"כ אינם מנויים דכשר, אבל לענ"ד בלא"ה קשה דהכא שלא למנוייו פסול מדין שלא לאוכליו, ובזה מה בכך דהם ג"כ ערלים, ואינם בר כפרה כמותו דאין בו משום ש"ב, מ"מ לפסול מדין שלא לאוכליו, וד' יאר עיני העורות והיו למאורות:

דף סב:

תד"ה לימא הואיל, עי' מהרש"א שכתב וא"כ לא אמרינן הואיל במחוסר מעשה, אי לאו דאין מחוסר זמן לבו ביום כו'.
וקשה לי, הא מ"מ ממימרא דר"ח דשמעתין ליכא קושיא דדלמא גם בלא מחוסר מעשה ל"א הואיל רק מדרבנן לחומרא, אלא דמוכח כן מדברי ר"ח דאמר בזבחים הואיל וראוי לשעיר הנעשה בחוץ, א"כ לפרוך על מימרא דהתם דמ"ש דלענין שחיטת חוץ אמרינן הואיל במחוסר זמן בו ביום, ה"נ נימא הואיל ובזמנו, ולא תלי הקושיא כלל במימרא דר"ח דהכא, וצ"ע:

דף סג:

גמרא [והא אפליגי בה ר"י ור"ל בהא דאי בעינן על בסמוך], חדא זמנא, דתנן השוחט [תודה לפנים ולחמה חוץ לחומה לא קידש הלחם קדושת הגוף ע"י הזביחה דכתיב על זבח התודה, מאי חוץ לחומה, ר"י אומר חוץ לחומת בית פאגי דהוא חוץ לירושלים, ואינו מקום אכילת קדשים קלים, ואם יצאו שם נפסלין, התם ודאי לא מקדשא ליה

שחיטה, רשב"ל אומר אפילו חוץ לחומת עזרה לא קדיש] אלמא בעינן על בסמוך.
קשה לי, הא לר"ל לשיטתיה, דס"ל בזבחים פ"ט דבשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת עזרה קודם זריקה דפסול אף דסופו לצאת, א"כ ממילא צריך שיהא הלחם תוך העזרה, דכי היכי דלר"י אם הוא חוץ לחומת ירושלים לא מקדשה כיון דהוא במקום פסולו, ה"נ לר"ל אם הוא חוץ לחומת עזרה כיון דאם תתקדש פסולים הם ביוצא קודם זריקה וצ"ע, [אאב"ה עי' מ"ש לקמן דף צא ע"א]:

דף סד.

גמרא מאי טעמא דר' שמעון [דשאר כל הזבחים ששחטן על החמץ בזמן פסח פטור] כתיב זבחי זבחי תרי פעמים לומר בזמן דאיכא זבחי [פסח] לא מחייב אשאר זבחי'.
הקשו בתוס' בפ' אמר להם הממונה [יומא דף כט סוף ע"א] מאי אצטריך להאי טעמא תיפוק ליה דפטור משום דזבחים פסולין הן כיון דשחטן בזמן פסח דהוי בתר תמיד של בין הערבים, ורצו להוכיח דכל הקדשים שהקריבו קודם תמיד של שחר או אחר תמיד של בין הערבים דפסול הוא רק מדרבנן.
ואני בעניי איני רואה סרך קושיא, דהא באמת זמן פסח מחצות ואילך ואם שחטו קודם לתמיד כשר, וממילא אצטריך קרא לשוחט שאר זבחים מחצות ואילך קודם התמיד דאינו חייב משום ל"ת על חמץ, וד' יורני כוונת התוס' בזה:
גמרא טעמא דשלא לשמו [שחט להפסח על החמץ מש"ה מחייב ביה ר' שמעון בשחט במועד], הא סתמא פטור ואמאי פסח בשאר ימות השנה שלמים הוי:
ומרישא דקתני לשמו פטור ליכא לדייק אפכא די"ל דמה לשמו דקתני היינו סתמא. דסתם זבחים לשמן הן עומדין.
ור"ת בתוס' גריס לשמו אמאי פטור שלמים לשם פסח קא שחיט ומהרישא פריך דאפילו שחט לשמו, הא שלמים לשם פסח כשר, ועל גירסתו קשיא לי, דבפרק שני שעירי [דף סג ע"א] פריך בגמרא ומי אית ליה לרב חסדא הואיל, והאר"ח פסח ששחטו בחוץ בשאר ימות השנה לשמו פטור ואמאי לימא הואיל וראוי שלא לשמו בפנים, ולסברת ר"ת בלאו הואיל נמי יקשה אמאי פטור בלשמו, הא גם לשמו ראוי להתקבל בפנים דהוי שלמים לשם פסח וכשר:

דף סה.

גמרא המכבד והמרבץ כו' חייב חטאת, דברי ר' אליעזר.
טעמיה דר"א דסובר סתם מכבד ומרבץ מתכוין להשוות הגומות ככתוב בתוס' ומלאכה שא"צ לגופה לא שייך כאן, דמלאכה שאצ"ל משכחת רק במכבה שמכוין לכבות ולא בכדי לעשות פחם ובחופר גומא שמכוין לחפור כי צריך לעפר, ולא בכדי להניח דבר בתוך הגומא, אבל הכא דאשוויי גומות זהו מעשה הבנין, וכיון דמכוין לכך הוי צריך לגופו.
והתוס' כתבו אעפ"י שא"צ להשוות גומא חייב לר' יהודה, איני מבין מה אעפ"י ומה ארי' לר"י, הא לכאורה בזה לכ"ע חייב כיון דמכוין להשוות גומות וזה עיקר המלאכה שישוה הגומות ומקרי צריך לגופה, גם ק"ל לפי דבריהם דדוקא לר"י חייב משמע דלר' שמעון אע"ג דמכוין להשוות גומות פטור דהוי מלאכה שא"צ לגופה, וכ"כ המהרש"א א"כ איך אמרינן שם בשבת והאידנא דקיי"ל כר"ש זילחא שרי, והיינו אף דר"מ ס"ל דהוא מכוין מ"מ בזה קיי"ל כחכמים דלא מכוין, אלא דרבנן. ס"ל כר"י דדבר שאינו מתכוין אסור, וממילא לדידן דקיי"ל כר"ש שרי זילחא, [וכסגנון שכתבו תוס' בשבת לפי דפליגי אי הוי פסיק רישא] ומזה קשה מנ"ל דרבנן פליגי במציאות עם ר"א וס"ל דאינו מכוין דלמא ס"ל ר"א דהוא מתכוין אלא דס"ל כר"ש דמלאכה שצ"ל אסור רק מדרבנן, וממילא גם לדידן אסור, וד' יאר עיני:

דף סו:

תד"ה כלאחר יד, ה"מ למפרך וכו'.
קשה לי, איך יתורץ זה לפי האמת, דיקשה קושיית תוס' בדיבור הסמוך לאחר זה, דהא במתני' איסור שבות דרבנן, ובזה לא שייך תירוצם דשבות דבהמתו קיל, דהא שבות דמשתמש בבעלי חיים הוי שבות דעצמו:

דף סט.

תד"ה שמא יעבירנו, הלא נושא מי חטאת טמא, קשה לי, הא בלא"ה קשה הא הוא טמא מת ומטמא להכלי, והכלי מטמא למי חטאת:

דף עג:

גמרא ה"מ ר"א היא דאמר השוחט אחרי' לשם פסח. יש לע' דלפ"ז יהא מוכח דרב סבר עקירה בטעות שמה עקירה, דהא מיד שמשכו הבעלים ידם נעשה שלמים ומה דשחטו לשם פסח הוי עקירה בטעות דהי' סבר דהוי פסח. עיין:

דף עד.

תד"ה האי מולייתא, הא דאמרינן בפ' כל הבשר ר"ש מלח גרמא גרמא, וכ"כ תוס' והרא"ש בחולין.

ולא זכיתי לעמוד על דבריהם הקדושים, דהא התם החשש דאזיל מהאי גיסא ולא יפליטו המלח, וא"כ אף דעדיין ליכא איסורא דהוי דם אברים שלא פירש, מ"מ כשבישל אח"כ יצא הדם ויאסור וצ"ע:

תד"ה כבולעו כך פולטו ללמוד היתר במולייתא קשה לי, דמ"מ למאי דתקנו דבמונח בשר תפל אצל בשר שנמלח דמותר אח"כ התפל במליחה או בצלי דאמרינן איידי דיפלוט דם דידיה יפלוט דאחרינא, א"כ מהיכן מוכח ממתני' דנותן כרעיו דאמרינן כבולעו כך פולטו, דלמא הטעם משום דאיידי דיפלוט, וצ"ע:

דף עה.

גמרא ונקיף לה חבילי זמורות (דאמר רב מתנה פתילה של אבר היו עושין לבת כהן, דכתיב באש תשרף, והמ"ל באש תמות, תשרף לרבות כל שרפות הבאות מן האש, וע"ז מקשה, וכש"כ אש עצמה עכ"פ דסגי, נקיף לה חבילי זמורות, ומשני דבעי שרפת נשמה וגוף קיים).

קשה לי, דלקשי יותר דמנ"ל דשרי באבר דלמא בעי אש ממש, ותשרף לאו רבויי דהא לא מצי למכתב תמות, משום דבעי למעט שלא להשליך לפיה שלהבת להמיתה בשרפת נשמה וגוף קיים להכי כתיב תשרף שיהא שרפת הגוף:

תד"ה הא לא"ה וכו' נראה להרשב"א והומ"ל גלי קרא וכו'.

תמוה לי דהיכי אפשר ללמוד במכוה. הא גם במכוה לא ידעי' דהוי אש ממש אלא דהוי עכ"פ בכלל דבר הבא מן האור כמו סיד וחרסית. וא"כ בפסח דסיד וחרסית אמעיט מצלי אש ב' פעמים ממילא גם בגחלת י"ל דאמעיט:

דף עו.

גמרא [בשלמא לרב דאמר עילאה גבר מש"ה בנפל מרוטבו על הסולת צוננת] יקמוץ מקומו, אלא לשמואל כו' למה לי' יקמוץ את מקומו.
גירסת הספרים תסגי ליה בנוטל את מקומו, ורש"י מוחקו דכיון דלשמואל אקורי מיקר מה איסור יש ברוטב, והר"ת קיים הגירסא דמיירי דלא נצלה הרוטב כל צורכו ואסור מחמת נא.
ויראה דהנכון עם רש"י ז"ל דאם נימא דסגיא בסולת נטילה דפחות מקמיצה איך אמרינן דלרב ניחא, הא מ"מ יקשה מ"ש דרוטב אינו אוסר לפסח, [בנפל מרוטבו על החרס וחזר אליו] כ"א כדי נטילה, אף דאח"כ נתחמם הכל, ומ"ש דמבלע בסולת יותר מכדי נטילה.
ואי דבפסח מ"מ איכא ששים אלא דמ"מ בעי נטילה, וכמו שכתב הרשב"א ז"ל, ובסולת מיירי דליכא ששים, א"כ אמאי סגי בקמיצה, הא נבלע בכל הסולת.

דף עז.

תוס' ד"ה דלא כר"י כו' וא"כ קשיא סיפא.
קשה לי, למאי הוצרך הש"ס להקדמה, דסברוה דאין מרצה על אוכלין, דליכא תנא כו' הא גם בלא זה יקשה מהסיפא דמוכח דאינו מרצה, מדקתני דנטמא בשר לא יזרוק.
וביותר במה דמשני קסבר ציץ מרצה על העולין, הא יקשה מסיפא דנטמא זה וזה לא יזרוק, ואם מרצה על העולין מקרי חלב קיים:
רש"י ד"ה שאינו על מצחו וכו' כדאמרינן בר"ה.
תמוה לי, הלא מפורש בקרא דלפני ולפנים עובד רק בד' בגדים המפורשים, אלא דבר"ה אמר טעמא דקרא:

דף עז:

תוס' ד"ה שאין בשר כו' [עולה מנ"ל דאימא כי היכי דלית בה מעילה אחר שנזרק הדם כדתנן במעילה] פ' חטאת העוף (דף ט').
תמוה לי, הא בעולה מועלין לעולם אף אחר זריקה כמפורש להדיא באותה מתני' דמעילה שהביאו, וד' יאר עיני:

דף עח:

תד"ה כי מוד' בנטמא דציץ מרצה. תמוה לי הא קתני בברייתא ג"כ נפסל ויצא לחוץ לקלעים דבזה ל"ש ריצוי ציץ ואעפ"כ קאמר עלה ומודה ר"י דאם זרק הורצה:

דף עט.

מתני' נטמא הקהל או רובו או שהיו הכהנים טמאים והקהל טהורים יעשו בטומאה דהא פסח דטהורין גופיה בטומאה אתי משום כהנים.

וגם אם יזהרו הכהנים שלא יגעו בבשר, מ"מ הא אין אנו דנין מצד טומאת בשר שהוא בלאו לומר כיון דגם פסח דטהורים גופי' הוא בטומאת בשר ע"כ יעשו גם הטמאים בטומאה דהא חזינן בכלי שרת אם נטמאו רק בטומאת שרץ לא בטומאת מת, טמאים לא עבדי, כיון דלגברא לא מטמא, יאכלו הטהורים בטומאת בשר שהוא בלאו ואל יאכלו טמאים בטומאת הגוף שהוא בכרת רק משום גברא שהוא בכרת, וא"כ מה בכך דיזהרו.

גם אין להקשות הא אפשר שישחוט זר דשחיטה כשרה בזרים, דמ"מ הזריקה מתעבד בטומאת גברא שהוא בכרת.

ועל עומק דעת הקדושים והטהורים של התוס' [ד"ה או שכתבו אע"פ שיכולין ליזהר] לא זכיתי לעמוד, ופירושו של רבינו שמואל איידלס בתוס' (דהקשו דישחוט זר. מלבד דאם זה כונתם הו"ל למנקט הא שחיטה כשרה בזר) אינו מובן לי, דמה יעשה בזריקה:

גמרא, ואפילו ישראל וכהנים טהורים וכלי שרת טמאים, יעשה בטומאה.

בסמוך מוקי לה בנטמא הסכין בטמא מת, דאזיל סכין ומטמא ליה לגברא.

וא"ת היינו שוב כהנים טמאים דכבר קתני לה י"ל, דהא דוקא בכהנים טמאים דא"א בלא דחיית כרת דהא יצטרכו לזרוק בטומאה. אבל בסכין טמא ס"ד דלא לדחי, דהא אפשר לשחוט בסכין ארוכה דלא יצטרך לכנוס לעזרה, והזריקה יהי' ע"י טהור, ואף דקתני כלי שרת, י"ל דהיינו אחד מכלי שרת שהוא סכין טמא, מ"מ דחיא משום דאין פנאי לשחוט כל הפסחים בענין זה.

ובתוס' הניחו בתימה [מה אפילו דקתני, הא היינו הך דכהנים טמאים], ואחריו בסמוך הקשו דלשחוט בסכין ארוכה [אב"ה וא"כ קשיא על תמיהתם]:

תד"ה אלא שנטמא כו' תימא א"כ מאי אפי' דקאמר וכו', תמוה לי על תמיהתם הא ע"פ דבריהם שבדיבור אח"ז מיושב היטב קושייתם דדוקא בכהנים טמאים דבזה בודאי מתעביד בטומאת הגוף בפרת, דאף אם ישחוט בסכין ארוכה. הא מ"מ יצטרכו ליכנס לעזרה לזריקת הדם ולהקטרת אמורים אבל בכלי שרת טמאים בזה הי' ס"ד דלא יתעביד

בטומאת הגוף דהשוחט ישחוט בסכין אחר וכהן אחר יזרוק. או דישחוט ע"י פשוטי כלי עץ. לזה קמ"ל כסברת תוס' דאין פנאי לשחוט בענין זה:

דף פ:

תוס' ד"ה אי בנזיר כו' לאם שחט פסחו.

לא זכיתי להבין, הא שחיטה כשרה בטמאים, ואי לזריקה הא זה רק בכהן, והיינו באמת הא דאמרינן אלא לאו בכהן, דפשיטא דאם בטומאת כהן לא אשתרי אין חילוק בין טומאת כהן בעלים או כהן אחר, וד' יאר עיני:

דף פא:

תוס' ד"ה אלא כו' תנן בג' מינים.

תמוה לי, הא שם דנטמא אח"כ בזה אינו סותר בטומאה ידועה, אבל אם נודע שהי' טמא למפרע, בזה בידוע סותר ובתהום אינו סותר:

תד"ה אלא לפני זריקה כו' אפי' בטומאה ידוע אינו סותר נזירתו וכו'. לא זכיתי להבין דזהו דוקא אם נטמא לאחר שנזרק א' מהדמים משא"כ באומרים ליה טמא הייא מקודם בטומאה ידוע ולעולם בזה באמת סותר וכמו שכ' בתוספתא שבפירש"י במתני' בהדיא ובכה"ג טומאת תהום עדיפא דאף דטמא למפרע מ"מ הלכתא גמירי לה דאינו סותר:

דף פב:

תוס' ד"ה אבל נטמא כו' [וא"ת ונילף ק"ו מתרומה דבעי שרפה, ולמה לי קרא לקדשים שנטמאו שהם בשרפה].

קשה לי, הא ליכא קרא דתרומה טמאה בשרפה, שבת (דף כד) כתבו בתוס' או דהוי דרבנן, או משום אקרי קודש, וא"כ כל זמן דלא ידעינן דקודש שנטמא בשרפה גם תרומה טמאה לא ידעינן:

דף פג.

תוס' ד"ה אמר להן הן.

קשה לי, דלמא גם ריה"ג ס"ל דשפיר עביד דלא אכלוה, וכיון דידעינן מזה דהובא דמה פסול ממילא הוא בשרפה מכח ההלכה דכל שבקודש פסול בשרפה:

דף צא.

אפשר דאמטו ליה מאכיל לי' [אאב"ה, ע"מ דאיתא במתני' דאין שוחטין הפסח על מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורים, איתא בגמרא לא אמרן אלא חוץ לחומת בית פאגי, אבל לפנים מחומת בית פאגי שוחטין עליו בפ"ע, מ"ט אפשר דאמטו לי' ואכל ליה].

מכאן אני תמה על הרמב"ם ודעימיה, דבית פאגי הוא מקום סמוך להר הבית דאופין שם המנחות, וחוץ לחומה זו מקרי חוץ לחומת בית פאגי, דהא הכא מפורש דחוץ לב"פ היינו חוץ ממקום אכילתו, והיינו חוץ לחומת ירושלים, וצ"ע:

דף צב.

גמרא, ערל והזאה ואיזמל העמידו דבריהם במקום כרת, אונן ומצורע ובית הפרס לא העמידו וכו' דתניא מצורע שחל שמיני שלו בערב הפסח, וראה קרי בו ביום [אחר שטבל לצרעתו ביום שלפניו טובל ואוכל, אע"פ שטבול יום אינו נכנס להר הבית זה נכנס להכניס ידיו לבהונות כדי לאכול פסחו לערב, מוטב יבוא עשה שיש בו כרת וידחה עשה שאין בו כרת, ואר"י דבר תורה אפילו עשה אין בו].

כתבו בתוס' דר"י לא פליג אברייתא דלאו תנא הוא אלא פירושי קמפרש והביאו ראיה לזה [מיולדת שהיא טבולת יום ארוך וכתיב גבה ואל המקדש לא תבא, משמע הא למחנה לוי תבוא] גם ביבמות האריכו בזה להוכיח דפירושא קמפרש ובפירש"י מבואר דס"ל לקושטא דמלתא דר"י פליג אברייתא והברייתא ס"ל דהוי דאורייתא.

וק"ל הא בפשוטו מוכח כן, דאם איתא דהברייתא ס"ל דהוי דאורייתא א"כ מוכח דעשה דפסח שיש בו כרת דוחה עשה דאורייתא דאין בו כרת, א"כ איך חשיב מצורע בכללא דלא העמידו דבריהן ומה ראיה, דנהי דר"י לנפשי' סבר דבאמת אפילו עשה אין בו, אבל מ"מ מצי סבר ג"כ דאפילו היה בו עשה הי' נדחה מפני הפסח, דהרי הברייתא סובר כן, וא"כ ל"ש לומר דלא העמידו, דהא אף אם יעמידו שיהא כשל תורה, הא גם דאורייתא ממש נדחית מפני הפסח אע"כ מוכרח דר"י פרושי מפרש, וס"ל לסוגיא מסברא דעשה דאורייתא לא היתה נדחית מפני פסח, אלא כיון דרבנן הוא נדחית ולא העמידו דבריהן לעשות כשל תורה (ועי' קו' תוס' בזבחים (דף לג ע"ב) דהוי עשה ול"ת).

אמנם מ"מ קשה לי, הא האמת כן הוא דאף אם הוא דאורייתא נדחה מפני פסח דמוכח כן בזבחים (שם) דאמרינן רבינא אמר' למלקות אמר ועי' תוס' שם דהא עדיין איכא לאקשויי דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, ועוד הא בעינן בעידנא, ותירצו דעשה שיש

בו כרת עדיף, הרי דפסח דוחה לל"ת ועשה דאורייתא, א"כ איך חשיב מצורע בכללא דלא העמידו, הא גם אם יעמידו דבריהם יהא נדחה מפני הפסח וצלע"ג [אב"ה עיין מ"ש לקמן במסכת מועד קטן דף יד ע"ב]:

דף צג:

תוס' ד"ה רב יהודה כו' דאית ליה תחומין דאורייתא.
תמוה לי, הא גם לרבנן דרע"ק דתחומין דרבנן מ"מ העמידו חכמים דבריהם לעקור מצות אכילת פסח בשב ואל תעשה ואסור לילך מחוץ לתחום משום אכילת פסח כהאי דאיתא במתני' דר"ה בשופר דאין מביאין מחוץ לתחום ואף במקום כרת כמו איזמל והזאה.
גם ק"ל אף אי תחומין דאורייתא אמאי לא הותר מה"ת לילך לאכול כמו כל מלאכת אוכל נפש, ואף דעצם ההליכה לא הוי א"נ מ"מ לא גרע מהוצאת סכין ברה"ר לאכול בו, והרי ודאי ליכא למימר כיון דפסח נאכל על השובע לא מקרי א"נ רק מצוה, והוי בכלל לכם ולא לגבוה, דז"א דהא מותר לצלות פסח בלילה, וא"כ מ"ש מלאכת צלי ממלאכת חוץ לתחום, וצ"ע:

דף צח.

ברש"י ד"ה אלא דמת אחר חצות, ובמת יום או יומים וכו', קשה לי איך אפשר לאוקמי בכך דאינו אונן איך תני עלה ויביא שלמים לששה עשר ואמאי לא יביא בי"ד כיון דאינו אונן:

דף ק.

תוס' ד"ה מכלל דפליגי כו' דבע"ש שרי ר"י אפילו להתחיל.
קשה לי, הא ר"י אמר דאין מפסיקין אחר שחשכה אף דלהתחיל אסור קודם קידוש מ"מ אין מפסיקין, וא"כ אין ראיה דלהתחיל ביום אסור:

דף קב.

גמרא, אמר לך ר"י ה"ה.
תמוה לי, דא"כ מהתם נמי ליכא תיובתא, די"ל דהברייתא דשינוי מקום צריך לברך אתי' כר"י ואיהו סבר כת"ק:
גמרא תני' כוותיה דרב חסדא.
אבל מרבנן דר"י לא מצי לסייע די"ל דנקט עקרו לרבותא דר"י, וכדדחינן אליבא דר'

יוחנן, ולזה מייתי מהך ברייתא דלא קתני פלוגתא ודייקא מדקתני עקרו מוכח דמיירי דוקא בטעונים ברכה לאחריה במקומן, והרשב"ם והתוס' דחקו בזה ולא ידעתי על מה:

דף קו.

תוס' ד"ה קפיד ותוס' ד"ה משום.

תמוה לי, הא אדרבה יש לקיים פירוש רשב"ם בפשוטו וי"ל באמת דר"א דאמר טעמו פגמו וכוס של ברכה צריך שיעור חדא מלתא היא, פליג עלה, והיינו דלפי השמע מיניה דטעמו פגמו מוכח דאפילו דיעבד מעכב, מדהתירו לאכול קודם הבדלה, ועלה פליג ר"א דאינו אלא משום דלא נשאר שיעור, אבל פגמו אינו מעכב דיעבד, ומש"ה הנך אמוראי קפדי רק לכתחילה, ור"א והנך אמוראי לא פליגי וס"ל דלכתחילה קפדינן אבל אינו מעכב:

תד"ה בכוס ש"פ וכו' הא לא פליגי וכו' ובד"ה קפיד אכסא פגומא. פירשב"ם וכו' תימא דא"כ איך התירו וכו'.

תמיה לי על תמיהתם. הא י"ל בפשוטו דבאמת לפום מה דאמרי' ש"מ טעמו פגמו הי' מוכרח דאפי' דיעבד מעכב. רק הנך אמוראי' סברי כרב אשי דדחי להך ש"מ מש"ה קיימי' דלא הוי עיכוב, רק דמ"מ לכתחלה קפדי על פגומא. ומה דכתבו תוס' דר"א אית ליה ג"כ טעמו פגמו אלא דקאמר דמהא ליכא למשמע מיני'. הוא גופא קשי' הא כל עיקר ראייתם דמסתמא ר"א לא פליג על אמוראים והרי לפירשב"ם שפיר י"ל דלא ס"ל טעמו פגמו, וע"מ לא פליג על האמוראים דהם קפדי רק לכתחלה: